दयानन्दमहाविद्यालयसंस्कृतग्रन्थमाला सं० १६

'सिक्खपन्थ'-

पूर्वेतिहासगौरवख्यापकं

कविकृष्णकौरमिश्रविरचितं

श्र्यङ्क-काव्यम्

लवपुरम्

(१९९२ वि०)

SHRI-ANKA-KAVYA

poetic description of early Sikh History

BY

SHNA KAURA MISHRA

D. A.-V. College Research Department

LAHORE.

1935.

यद्भूमिर्हिमपर्वतेन्दुशरदाभास्वच्छकीर्तिः स्थिरा
सोपानं मणिकुट्टिमोज्वलचमत्कारैकशोभाकरम् ॥ ४ ॥
वेदीज्ञानिशहीदनागविमलाकालीयभल्लातपजैः (?)
पत्रैरष्टभिरन्वितं सरसिजे श्रीमत्सुधाख्यं सरः ।
मध्ये कर्णिकमुज्वलं विजयते सद्ग्रन्थजीशोभितम्
श्रीमन्नानकरामदासगुरुगोविन्दप्रतिष्ठापितम् ॥ ५ ॥
जस्सासिंहसुभागसिंहजयसिंहाकालसिंहः स्फुरन्
भण्डासिंहगुलाबसिंहकहकीकर्त्सिंहवाघेश्वरः ।
तारासिंहखुशालसिंहकबघेलासिंहसप्रेमसिंहः
सिंहो गुरुबषश एष चढतः सिंहो महासिंहयुक्तः ॥ ६ ॥
एष्वेवामरसिंह इत्थममलैः पत्रैः परीवारयुक्
षड्भूसंख्यकया युतैर्बहिरितो दिक्कोणगैर्दैवतैः ।
पूजायंत्रमिवैश्वरं सुकलितं वामेक्षणासुन्दरम्
लोके वै कलिकालभीतिहरणं सद्भक्तिसेवावताम् ॥ ७ ॥
यन्नीरं सुविलोकितं बहुजनुःकालुष्यहृत् पुण्यदं
स्पृष्टं चित्तविशोधनं निजमतेः स्वच्छत्वसत्त्वप्रदम् ।
स्नातं मुक्तिकरं स्वचित्तवशतः कल्पद्रुमाभं शुभम्
दूराद्ध्यातमपीष्टपौरुषगणं सत्सेवकेभ्यो ददत् ॥ ८ ॥
यद्भित्तिस्थमणिप्रवेकरचनां त्वष्टुः शिरः कम्पते
दृष्ट्वा स्वर्णनिषक्तहीरकसितां सभ्रान्तचित्तस्य हि ।
चित्रे कल्पतरुर्मिषान्निवसतीन्द्रप्रेषितः सेवितुं
दीपव्याजतया कृशानुरनिशं यं सेवते ऽत्यादरात् ॥ ९ ॥
यत्रज्ञातिवरांश्चतुर्दशकुरिच्छादीन्स्वके वासयद्-
ग्रामेऽन्विष्य पुरान् व्यवसितानब्धीन्दुसंख्यावताम् ।

लोकानां मिषतश्चतुर्धरतया कृत्वा स्थिरान् स्वात्मनो
ज्ञातान् लोमतया गुरुः परमविच्छ्रीरामदासः प्रभुः ॥ १० ॥

गङ्गाद्वारसमं समस्तभुवनस्थानं चतुर्भिर्युतं
द्वारैः पूर्वयमाम्बुपोत्तरगतैः सन्तोषशीलान्वितैः ।
श्रीमद्भक्तिदयादिसाधनयुतैः सोपानपङ्क्त्युज्ज्वलैः
स्वर्गं द्वारमिवामरावतिकया पुर्या समालिङ्गितम् ॥ ११ ॥

तेषां ब्रह्म सनातनं सुविमलं शुद्धं सुसूक्ष्मं परं
तत्सर्वत्र विभात्यपीह रहिताः शान्त्यादिभिः साधनैः ।
ये नित्यं कलिकालमध्यजनितास्तत्कीर्त्तने तत्परा
दानाधीतिशुभेष्टिपूर्त्तरहिता अप्यत्र वासादृताः ॥ १२ ॥

तुम्बीवेणुमृदङ्गझर्झरझणज्झाङ्कारवीणारवैः
संयुक्ता निपुणाः कवित्वकरणे ये गानरक्ताः सदा ।
घुम्नाश्चारणसूतमागधवरा ग्रन्थाग्रतो गानतः
पूज्यत्वं गमिता अहोऽतिमहिमा कस्तं न सेवेत् सुधीः ॥१३॥

स्त्रीहूणान्ध्रपुलिन्दझीवरनटम्लेच्छादयो जातितो
नीचा अप्यनुरागभक्तिवशतः सिद्धिर्द्वयी प्रापिताः ।
हे सन्तः शृणुत प्रभोर्गुणगणग्रामं सदा गायत
वेदान्तोपनिषत्पुराणपठितं श्रीनानकाद्यैः पुनः ॥ १४ ॥

एषा श्लोकचतुर्दशीविरचिता गोविन्दसिंहाग्रतः
कृत्वोपायनमेतदेव विदुषा कौरेण संरचिता ।
भारद्वाजसगोत्रझिङ्गणकुले जातेन सम्प्रेरिते-
नोमादेवतया हृदिस्थपदया सुप्रीतया मानसे ॥ १५ ॥

श्रीरामादिकदासजीसुहृदयाभिप्रायमेवं मया

संलक्ष्य श्रुतिभूमि*मात्रकमिता ज्ञेयेत्थकं पण्डितैः ।
एषा पञ्चदशी सदा भगवती वर्वर्त्ति सर्वोपरि
मीमांसादिकमत्र धर्मसहितं विद्यास्थलं भासते ॥ १६ ॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्र कृते श्यङ्के काव्ये अमृत-
सरोवर्णनं नाम प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

———o———

द्वितीयः सर्गः ।

रामदासपुरवर्णनम् ।

यत्पूर्वे खलु पाशनाशनविधौ दत्ता विपाशा नदी
यस्यैरावतिका लवाभिधपुरीभूषा नदी पश्चिमे ।
यद्वत्ते तरणान्ततारणतलं कुष्ठादिरुङ्नाशनं
कौबेर्य्यां शुभदेविकासुरनदीतुल्या महैनोपहा ॥ १ ॥
यत्पार्श्वे ननु रामदासनगरं तन्नामतः शोभितं
यत्सामन्ततया विभान्त्यवसथा भूपैः कृताः सर्वतः ।
आदौ रामगढो हरीहरिपुरं झण्डापुरं लोहपू-
र्बाघेशोलहणेशगुज्जरपुरं शोभेशपू राजितम् ॥ २ ॥

जयसिंहहकीकतभागपुरं
चढतार्धमृगाधिपकर्मपुरम् ।
श्रुतिभूमिपुरीपरिवारयुतं
विजयेत सदा शुभलोकधरम् ॥३॥

सालोधर्मदयालुकाडुनयुता शाहीढुणीयादिका
धर्मस्थापनशालिका अतिथिलोकाभ्यागतानां हिताः ।

---

* पुराणन्यायमीमांसा धर्मशास्त्राङ्गमिश्रिताः ।
वेदाः स्थानानि विद्याया धर्मस्य च चतुर्दश ॥

ईदृश्यो बहवो विभान्ति खलु वस्तीरामसद्भाविता
यस्मिन् वै सुथरेप्रभृत्यवधृताः सर्वा जगद्रक्षकाः ॥४॥
श्रीनारायणकल्पितं स्मृतिजितो लिङ्गं शिवोपासिनां
हार्दान्धत्वहरं सुशीतलकरं श्रीशीतलामन्दिरम् ।
यस्मिन् दुर्गतडागमन्दिरवृतं लालालयालङ्कृतं
पुंस्त्रीबालकपामरादिषु फलं सेवानुरूपं ददत् ॥५॥
यस्मिन् पञ्चसरोऽस्ति मुख्यममृतं तद्वद्विवेकं सरः
सन्तोषं कमलाभिधं तदपरं रामाभिधानं सरः ।
सालोटुण्डकलक्ष्मणप्रियतमश्रीपञ्चतीर्थीलखा-
भाईत्यादिककल्पितानि बहुशस्तीर्थानि भान्ति क्षितौ ॥६॥
नित्यं भाति सुदर्शनीयममलं सद्गोपुरं राजते
ह्यट्टालादिगणं विमानसदृशं रथ्याशतैरन्वितम् ।
लोकानां सदनानि चित्रिततराण्यालक्ष्यचित्तं स्फुर-
न्नाकेऽपीदृशमेव देवरचितं कौतूहलं सौख्यदम् ॥७॥
वीणावादनतत्पराः क्व च नरागानैकसक्ताः क्वचित्
षड्जादिस्वरसप्तकं पृथुतया विन्यासयन्तो बलात् ।
मार्दङ्गध्वनिकांसतालमुरजं संस्तानयन्तो रवैः
श्रीरामस्य पदारविन्दविमलं धन्याः स्तुवन्त्यत्र हि ॥ ८ ॥

यत्र ज्ञानविरागभक्तिविमलं ग्रन्थैकसन्दर्भितं
भाषासंस्कृतिसत्कवित्वरचितं संगुप्तभावार्थकम् ।
गायन्त्येव दिवानिशं मुहुरहो ध्यानैकनिष्ठारता-
स्ते धन्याः कलिवालपाशहरणाः सन्तारयन्तो जनान् ॥ ९ ॥

मद्यद्यूतपलादिवारवनितासेवैकमूर्च्छाकुलाः
दुस्सङ्गे निरताः स्वजन्मविमलं सम्मोषयन्तो हठात् ।

अस्वद्रव्यविलासिनीहतिपरद्रोहे रताः पामरा
जन्मज्ञातिकुलाभिमानमुचितं सन्धूलयन्तः क्वचित् ॥ १० ॥
आपूर्वोत्तरदक्षवारुणदिशं विक्रेतुकामा नराः
पट्टक्षौममहाविकाम्बरगणं नीलं मणीन् मौक्तिकम् ।
यद्यायान्त्यमृतं सरोऽभिलषितं लाभं समायान्ति त
ईदक् पट्टनमेतदेव रचितं सर्वोपरि भ्राजते ॥ ११ ॥
गैणीयुक्तसहस्रगोशकटचक्रीवन्त आयान्ति ये
गैरीसैन्धवसूतचन्दनहरिद्रापूरिताः प्रेरिताः ।
अत्रायातवणिग्जनैर्धनविवृद्धेप्सायुतैस्ते सदा
तद्द्रव्यव्यतिहारतः पुनरिमे गच्छन्ति काष्ठां स्वकाम् ॥ १२ ॥
ये पूर्वं खलु दीनतामुपगता गुर्वाश्रयात् सङ्गता
अत्रस्था महनीयभावविधृताः क्षित्यां लभन्ते जनाः ।
लक्षार्धीशपरम्परामुपसृता द्रव्यक्रयैर्विक्रयै-
र्हुण्डीलेखनतो धनाभिगमनैर्बीमाद्युपायैस्तु ते ॥ १३ ॥
नित्यं वैष्णवविप्रपूजनरताः क्षीरादिभिर्भोजनैः
द्राक्षाखण्डघृतप्लुतैश्च हवनैर्ये कौशिकीपूजकाः ।
देवाराधनरुद्रपूजनहनूमड्ढुण्ढिपूजारता-
स्ते धान्यैर्वसुभिर्भृता बहु यथा माङ्गल्ययुक्ताः सदा ॥ १४ ॥

गोधूममेदोघृतखण्डतुल्यैः
सुपाचितं चापि कटाहमध्ये ।
मिष्टान्नमेतद्धि कडाहसंज्ञं
सर्वार्थसिद्धिप्रदमेव पूज्यम् ॥ १५ ॥

शिष्याह्वानपुरःसरं करयुगं सम्मेलयित्वा पुनः
कृत्वा ग्रन्थवचः श्रुतिं च नमनं सर्वैर्मिलित्वा पुनः ।

सर्वेभ्यः प्रतिपादयन्ति समतारीत्या प्रसादाङ्कितः
श्रीब्रह्मादिपिपीलिकान्ततनवस्तृप्तास्तु यद्भोजने ॥ १६ ॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रकृते श्रयङ्के काव्ये
रामदासपुरवर्णनं नाम द्वितीयः सर्गः ।

——:०:——

तृतीयः सर्गः ।

वसन्तऋतुहोलिकावर्णनम् ।

वज्रेशीभवने घृतप्लवनकं देव्या जनैः कार्यते
तद्वै मण्डलमाज्यकं कुसुमसन्माल्यादिपूजायुतम् ।
यद्दृष्ट्वा बहुपुण्यलाभ ऋतुषट्कं वै लभेत् सम्पदो
नानाकार्यकरं प्रसादजननं देव्या इदं भूषणम् ॥ १ ॥

माघे शुक्लशरे दिने भगवती प्रादुर्बभूवाग्रतो
लोके मङ्गलमातनोति दिवसं तत्पुण्यमुत्साहदम् ।
कृष्णेन व्रजभूषु गोपवनितायुक्तेन रासो महा-
नारब्धः श्रवणेन यस्य कलुषं नश्येद्धि तद्वर्ण्यते ॥ २ ॥

श्रीमद्रासाभिलाषी व्रजयुवतिजनो मञ्जुलर्चौ वसन्ते
तस्यादौ माघशुक्ले शुभमदनशरोद्दीपितायां तिथौ वै ।
मन्दं क्रीडां प्रचक्रे मृदुमुरजरवैर्घोषितां मण्डलीका-
मन्योन्यालापशब्दाच्चकितखगगतिं वासुदेवेन सार्धम् ॥ ३ ॥

यत्र भ्राजिष्णुचूर्णानवरतगतिभिश्छन्नभूम्यन्तरिक्षं
सन्ध्याम्भोदावलीभावदरुणरुचिभिः कौतुकं दर्शनीयम् ।
ब्रह्माद्यैः सङ्गृहीतं व्रजभुवनगतैर्गोपबालैः सुरक्तै-
रान्दोलद्भिर्जलौघैः सुरभिरसयुतैरार्द्रिताशेषलोकम् ॥ ४ ॥

उत्फुल्लत्सर्षपालीवसनरुचिमनङ्गास्पदं कामनीनां
शीर्षे सर्पारिपिच्छं मृगमदतिलकं पूरयन्तं सुधाभिः ।
वंशीरन्ध्रात् व्रजस्त्रीकरगतजलयन्त्रादिभिः सिच्यमानं
गायन्तं पञ्चमं रागममलमघहं ब्रह्मरूपं नतोऽस्मि ॥ ५ ॥

श्रोताभिरामशब्दैर्मुरजमुखभवैर्नर्तितः स्त्रीकदम्बो
मित्रेण ब्रह्मणानुग्रथितकुसुममालोऽपि पूज्येन देवैः ।
स्त्रीभावेनात्तगर्वस्त्वरितविरहितः स्वामिना चेन्द्रियाणां
वृन्दारण्ये सुकूले तपनदुहितृजे क्रीडितः सम्मुमोह ॥ ६ ॥

चक्षुःश्रोत्रोन्ववोचन्मम जननमभूद्भूमिरन्ध्रे धिगेतत्
स्वर्गाधीशं स्वरूपेऽप्यवतरणपरेऽनेकमन्युर्बभूव ।
भूमीसंस्थो जनोऽयं मम जनिसफलत्वं जगादेति हृष्टो
दृष्ट्वा श्रीकृष्णरासं व्रजभुविरचितं गोपिकागोपवृन्दैः ॥ ७ ॥

अस्तं याते विवस्वत्यरुणघनपटाच्छादिते शैशिरर्चौ
पूर्वाशां प्रोद्यतीन्दौ सजलजलदसङ्घावृते स्पष्टतारे ।
सन्ध्याकाले समीरे लघु लघु नुदति प्रेयसीं वा प्रियार्थे
कस्या नोच्छृङ्खलो वै भवति तरलितश्चित्तमातङ्गराजः ॥ ८ ॥

राधाया याहि गेहं मननविनतिभिः सान्त्वयस्व प्रियां तां
त्वद्वेशी गीतशब्दाद्विवशितधिषणायाः स्खलन्त्या गृहान्ते ।
नो चेत् क्रुद्धा भवेत् सा क तत्सुखततिश्चेति दूत्या स उक्तः
श्रीकृष्णः शीघ्रगामी व्रजसखिसहितः क्रीडनार्थं जगाम ॥९॥

खेखेलैः सञ्चरन् वै शशिमृगशिशुकः स्यन्दनाग्रे निबद्धो
गन्तुं शक्तो न चासीत् क्वणितपदरवाहूतचित्तोऽङ्गनानाम् ।
रासन्तीनां प्रियाश्लिष्टसुभगभुजलतानां लसत्पटीनां
तस्मिन् श्रोतुं प्रवृत्ते ष्ट(स ?)ति शतादिवसा यामिनी सम्बभूव ॥१०॥

काचिद्भर्त्रा निरुद्धा क्षणमपि विरहाद्रुद्धवाता वनान्तम्
गेहाद्याति स्म कृष्णस्मरणवशतया प्राप्तसिद्ध्यष्टका वै ।
तत्रान्दोलत्सखीभिः प्रियहृदयभुजाश्लिष्टकण्ठी सुकण्ठी
साफल्यं प्राप सेत्थं मधुरिपुमहिमा भो भजध्वं तमीशम् ॥११॥

तन्वी सुप्तप्रबुद्धा श्रुतिगतमधुरा रावसम्मीलिताक्षी
तल्पादुत्थाय गन्तुं कृतनियतमना विस्मृतात्मीयवर्गा ।
श्वश्र्वा सम्यङ् निषिद्धा सुतललनमिषेणैव याता वनान्तं
दृष्ट्वा श्रीकृष्णचन्द्रं प्रमुदितहृदयाह्लादिनी सम्प्रवृत्ता ॥ १२ ॥

एवं लोके सुखाढ्याः सुरभिरसयुतैर्होलिकायां प्रविष्टा
भैरव्या लिङ्गगुह्यप्रकथननिरता मोहकामैकसक्ताः ।
हम्मीराद्यैः सुगन्धैः क्षितिजलदसमारब्धभोगैर्वृणाना
रौप्यस्वर्णारचर्मारचितभुवनयन्त्रा निषिक्ता जलौघैः ॥ १३ ॥

वेश्याभ्रूकुंशनृत्यप्रमुदितमनसः कुङ्कुमारक्तवस्त्रा-
स्ताले नृत्ये च वाद्ये बहुतरनिपुणा मद्यपानादिसक्ताः ।
गायन्तो गापयन्तो विषयविवलिता हास्यलीलानुषक्ता
जातप्रीतौ* धनानां वितरणचतुरा ब्रुम्नभट्टादिकानाम् ॥१४॥

लोके माङ्गल्ययुक्ता शुभभवनगता मित्रवृन्दोपविष्टाः
कर्पूरोशीरसान्द्रैर्हिमजलमिलितैरम्बुयन्त्रैर्न्यषिञ्चन् ।
अन्योन्यास्येषु चूर्णैर्बहुसुभगतया मर्दयन्तो हमीरं
ढक्काभेरीमृदङ्गध्वनियुतनटनैर्नर्त्तनैर्लासयन्तः ॥ १५ ॥

पूर्वं येऽत्यन्तहीना धनरहिततया सङ्गताः श्रीगुरूणां
पादाम्भोजं निविष्टा भ्रमरगण इव प्राप्तमाधुर्य्यरासाः ।

---

* प्रीतौ जातायां सत्याम् ॥

ते लोके कीर्तिमन्तो धननिकरयुताः प्राप्तमाहात्म्ययोगा
दातृख्यात्येकनिष्ठा इह परभवने प्रापितानन्दपूगाः ॥ १६ ॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रकृते श्रयङ्के काव्ये
वसन्तऋतुहोलिकावर्णनं नाम
सर्गस्तृतीयः समाप्तः ॥ ३ ॥

चतुर्थः सर्गः ।

ग्रीष्मादिऋतुषट्कवर्णनम् ।

गीष्मर्त्तौ तापतप्ता अमृतसरसिगाः खेलयन्तो जलौघैः
तापान् सम्मार्जयन्तो व्यजनकुसुमवातैः सुशीतैर्बहिःष्ठाः ।
तक्रैर्दुग्धैः सिताक्तैः सवनमुपगतैः सेवितैः शान्तचित्ता
धन्यास्ते सम्पदाढ्याः समरिचविजयासेवनाद्यैः प्रसन्नाः ॥१॥
ज्येष्ठे घट्यम्बुदानैर्व्रतविधिविहितैः शर्करापानसक्ताः
देवान् पित्रादियुक्तांस्तनुहिमजलैस्तर्पयन्तः सुतृप्ताः ।
एकादश्यां फलादीन् मधुररसयुतान् भक्षयन्तः प्रदाय
द्वादश्यां विप्रसाधून् मधुरघृतपयोभोजिनः कुर्वते च ॥ २ ॥
आषाढे शरदालये वसनतो घर्मातपो वार्य्यते
नित्यं व्याकुलतामुपैति हृदयं पुंसां विना येन वै ।
तद्दुःखं भजनानुरागवशगैः किञ्चिन्न विज्ञायते
वाचा कीर्त्तनकारकैः करयुगैः सत्पादसेवादरैः ॥ ३ ॥
वर्षर्तौ घनगर्जनं निपतनं वृष्टेर्महामङ्गलं
मार्गाणां परिरोधनं सुबहुशो निम्नोन्नतत्त्वापहम् ।
एकत्रीकरणं सतां बहुतिथं तत्सत्रिणां सत्रदं
विद्युद्रोहितकार्मुकादिकरकः सम्पादने जायते ॥ ४ ॥

शालीनां नवरोपणं विकसनं शक्रेण गुप्तस्य हि
खद्योतालिपरम्पराविजननं खद्योतनच्छादनम् ।
कामानामनुसारतो हरिशिवां वा पूजनं कार्यते
विप्राणां प्रतिपूजनं च नियतं यन्मुक्तिभुक्तिप्रदम् ॥ ५ ॥

यं दृष्ट्वा बहुचिन्तयन्ति रहिता योषा रुदन्त्यो वणिग्
लोकानामतिगर्जने न भयदं विद्युत् समालिङ्गितम् ।
तासां भर्तृसमागमं रचयते मेघः स एवार्थितः
तच्चित्तं करुणार्द्रतामुपनयँस्तस्मात् परो नोदयी ॥ ६ ॥

व्रीहीणां परिपाकता शरदृतौ पुंसं गतो योषितो
गर्भिण्यः खलु राजयन्ति नृपतीच्छारातिविध्वंसने ।
स्वं स्थानं पथिका जलैर्बहुतरै रुद्धा जिगांसन्ति यच्
चन्द्रस्य प्रतिभेददर्शी मुररिपू रासक्रियां वाञ्छति ॥ ७ ॥

सानन्दं बहुपार्षदा विदधतीशक्रीडने ताण्डवे
वादित्रध्वनितुम्बुरध्वनिमृदङ्गावादने तत्पराः ।
साहाय्यं प्रतिबिम्यती भगवती साश्चर्यमालिङ्गति
लोकानां प्रलयेऽतिशङ्कितमना नृत्यत्पतिं रुन्धति ॥ ८ ॥

यत्रादैवतमानुषाटविचरं हृष्यन्ति सर्वे मुहुः
पूजान्नादिपशव्यलाभसुखिताः श्राद्धादिदानादृताः ।
लक्ष्मीजागरणं व्रतादिकरणं यत्कार्तिके पुण्यदं
माहात्म्यश्रवणं फलादिबहुलं जागर्ति यन्माधवः ॥ ९ ॥

शिष्या सिंहजना उदासिविमला गोविन्दसिंहस्य वै
प्रीत्यै भक्तिरताः सुशब्दनिरता गाने तथा श्रावणे ।
सद्ग्रन्थस्य विचारणे विवरणे पाठे महेच्छायुता
धन्यास्ते कलिनिग्रहेऽति निपुणा दानेऽतिथेः पूजने ॥ १० ॥

हेमन्ते हिमपतनेन पीडितोष्ठाः
पत्याढ्या रजनिमहाविलासतृप्ताः ।
रात्र्यन्ते विषधरवैरिनादतप्ता
योषास्तद्विरहभयेन पीडितास्ताः ॥ ११ ॥

रात्र्यन्ते श्रुतसारिकाशुकरवा वैतालिकघुङ्गी-
भेर्यादिध्वनिकर्णनेन चकिता गुर्वादिसद्वन्दनम् ।
कुर्वत्या बहुदासिका अपि पतीन् वन्दन्त एवाङ्गना
गार्हस्थ्ये सुखसंयुता इति महापुण्यद्रुमोत्थं फलम् ॥ १२ ॥

माघे पाश्चात्यभागेऽमृतसरसि सदा सम्प्लुता शीततोये
ग्रन्थश्रावैकयुक्ता गुरुकथितपदध्यानगाने रताश्च ।
द्रव्यत्यागेन तुष्टाः सदमरभजनानन्दतृप्ता जना यत्
कारुण्यात् श्रीगुरूणामभयवरदयादानशोभाकराणाम् ॥ १३ ॥

भैरव्या वेशयुक्ताः पटहडमरुकावादिनश्चन्द्रचूर्णै-
र्लिम्पन्त्योऽन्योन्यमास्ये भडउभडउवादेन सन्तुष्टचित्ताः ।
सन्ध्यानेहस्यतृप्ता बहुतृणदहने होलिकां दाहयन्तः
सर्वेषां रीतिरेवं प्रतिशरदमहो सर्वलोकाः सुखाढ्याः ॥१४॥

सत्याहिंसार्जवादम्भगुरुभजनशौचादिकाभ्यासयुक्ताः
सिंहाः शिष्याः सशस्त्रा रणकृतिनिरता नीचहिंसानुरक्ताः ।
पुत्रस्त्रीभ्रातृदासाननवरतमहो पालयन्ति स्वधान्यै-
रित्थं ये वर्त्तयन्ते त इह परगताः सौख्यकीर्त्तीष्टभाजः ॥१५॥

वासन्तीपुष्पमालाचमरविधुवनैर्गन्धधूपप्रदीपै-
रान्दोलन्तं वसन्ते रथकशिपुगतं पूजितं साधुवृन्दैः ।

श्रीगोविन्दं दयालुं नयनविषयगं कुर्वते ये जनौघा-
स्ते सर्वे मुक्तिभाजः श्रतक्रतुमहिमा पुत्रवस्त्रभ्युपेताः ॥१६॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रकृते श्रचङ्के काव्ये
श्रीष्मादिऋतुषट्कवर्णनं नाम
चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥

पञ्चमः सर्गः ।

अमृतसरआह्निककृत्यवर्णनम् ।

स्नात्वा समागत्य नरा नमन्ति
कुर्वन्ति सव्येन गतिं शुभां च ।
प्रविश्य पश्चाद्भवनं विलोक्य
स्तुवन्ति साधून् श्रवणप्रवृत्तान् ॥ १ ॥

परस्परं वाहगुरू ततश्च
जी दी फते वाक्यमुदाहरन्ति ।
स्थित्वा च तस्मिन् श्रवणं करन्ति (?)
श्रीग्रन्थजीवाक्समुदायकस्य ॥ २ ॥

वित्तानुसारेण कपर्दिकादि-
लक्षान्तपूजां दधते सभाग्याः ।
तेषां फलं प्रीतिविशेषभाजां
मनोऽनुकूलं भवतीति निष्ठा ॥ ३ ॥

कुर्व्वन्ति दानं च नमन्ति साधून्
पठन्ति वाक्यं गुरुभक्तिनिष्ठम् ।
कलिं विशीर्यन्ति मतिं नयन्ति
शुभां भजन्ते बहु मानयन्ति ॥ ४ ॥

स्थले स्थले ज्ञानविरागभक्ति-
श्रद्धादयाकीर्त्तनसंयुतानाम् ।
नित्यं समाजो बहुधा नराणां
लोकोपकारैकपरायणानाम् ॥ ५ ॥

क्वचिद्बोधनिष्ठा क्वचिद्ध्याननिष्ठा
क्वचिद्भक्तिनिष्ठा समाध्येकनिष्ठा ।
क्वचिल्लोकवार्तारतानां विवादो
गुरोः सृष्टिरेषा विधातुर्नवैव ॥ ६ ॥

गुरुग्रन्थपाठे श्रुतौ व्याकृतौ च
रतानामिहायुः शुभं नीयते वै ।
इयं ग्रन्थवृत्तिः प्रवृत्ता जनेषु
त्रिमार्गेव गङ्गा पुनाति त्रिलोकम् ॥ ७ ॥

कवित्वमग्नाः पठने सुलग्नाः
केचित् कथाख्यानविधौ प्रपन्नाः ।
ह्रस्वप्लुतोदात्तविचारसक्ता
गान्धर्वविद्याभ्यसनानुरक्ताः ॥ ८ ॥

मृदङ्गतुम्बीरवकाहलोच्च-
स्वरैः सुसन्नादितदिक्तटानाम् ।
गीतिक्रियारागविचक्षणानां
कर्त्तुं स्तुतिः कः प्रसहेत लोके ॥ ९ ॥

उष्णीषसत्कञ्चुकपट्टवस्त्रा
नीलाम्बराः खड्गभुशुण्डियुक्ताः ।
पश्चास्य शिष्या गुरुभक्तिनम्रा
अत्र स्थिता वैरविरोधहीनाः ॥ १० ॥

सदा गुरूणां कृपयाप्तराज्याः
पदातिहस्त्यश्वरथाग्रशोभाः ।
ग्रामाटवीपर्वतराजधानी-
भोगैः सुखाढ्या धनमानयुक्ताः ॥ ११ ॥

वणिग्जना अत्र निवासिनो ये
स्नातुं समायान्त्यतिपुण्यभाजः ।
मनोभिलाषादधिकं लभन्ते
पुत्रस्वधान्यादिपरत्र सौख्यम् ॥ १२ ॥

सन्माल्यवस्त्रकटकाङ्गदनूपुराढ्या
नीवीनिबन्धनिरता नयनानुरागाः ।
स्नातुं गमागमरताः शुभपुत्रयुक्ता
अत्राङ्गनाः परमहर्षकरा जनानाम् ॥ १३ ॥

स्नात्वा धनान्नवसनानि फलानि पुष्पा-
ण्यादाय लम्बितकरा द्विजतीर्थसत्सु ।
एवं विहारसहिताः श्रुतिकुण्डलाक्ता
नार्यो भवन्ति धनिनामिव देवदाराः ॥१४॥

यैः पूर्वं बहुदानमानभजनानुष्ठानसेवापरै-
र्विप्राः साध्वतिथिप्रवासिशमिभिर्युक्ता सदा पूजकाः ।
गत्वा स्वर्गमनर्गलं च विधृतं तैः पुण्यशेषेऽधुना
प्राप्तैरत्र मनोरथादिरचना सम्भुज्यते स्वेच्छया ॥ १५ ॥

श्रीकान्तिहृष्टिमतिसन्नतिभूतितुष्टि-
पुष्ट्यादिमातृगणपूजितसर्वकामाः ।
श्रीमन्त एव परकीयनिजीयवर्ग-
रक्षाकरा इह विभान्ति रवीन्दुतुल्याः ॥१६॥

इति श्रीकृष्णकौरामिश्रविरचिते श्रयङ्के काव्ये अमृतसर आह्निककृत्यवर्णनं नाम सर्गः पञ्चमः समाप्तः ॥

षष्ठः सर्गः ।

श्रीनानकाद्यर्जुनान्तानां राज्यादिव्यवहारनिरूपणम् ।

जातो भोजनराधिपोऽस्ति सुमहान् रायादिकस्तत्पुरं
चातुर्वर्ण्यहितास्पदं च तिलवण्डीनामकं राजते ।
तद्वासी धनधान्यवान् भुजजनिर्वेदी प्रतिष्ठां गतः
कालूनामधरस्तु यस्य सुभगः सूनुः शुभो नानकः ॥ १ ॥
राजर्षेरवतारतामुपगतः पृथ्वीमहामङ्गलो
योगीवाष्टविभूतिमान् प्रकटताहीनः परोक्षप्रियः ।
यः शिष्ये फणिवारितातपकरश्छायानिरोधी तरो-
र्लोकज्ञातमहाविभूतिरपि तत्पित्रा न वै सम्मतः ॥ २ ॥
वाणिज्ये च नियोजितो वसुकरे दत्त्वोपदिष्टः स्वयं
पित्रैतद्धनमर्जितं शुभकृतौ योज्यं त्वया बुद्धितः ।
श्रुत्वैतद्वचनं प्रदृश्य च सतां तन्मण्डलं दत्तवान्
क्रीत्वा धान्यघृतान्नचूर्णममलं कृत्ये शुभे युक्तवान् ॥ ३ ॥
पित्रोक्तः पशुपो भव स्वमहिषीस्सञ्चारयन्नाशयं-
स्तत्क्षेत्रान्नकणं प्रदर्श्य च पुनः सम्पूरितं पूर्ववत् ।
आश्चर्यं जनयन् स वासकजनं पित्रे पुनः प्रोदितः
सर्वैराश्रमवासिभिस्तव सुतो योगी महाबुद्धिमान् ॥ ४ ॥
पित्रा व्यूढ इतो गृहाश्रममतः पुत्रद्वयं लब्धवान्
श्रीचन्द्रः प्रथमो गुणैरनवमः श्रीमाञ्छशीवार्द्रभाक् ।
लक्ष्मीदास इति द्वितीय उपमाहीनः सुतोऽभून्महान्
वैराग्यं परमं गतौ जगति सन्मिथ्याविवेकान्वितौ ॥ ५ ॥
आयुर्वर्षमिति द्विसप्त रचितं मासेषु सप्ताहकं
कृत्वा राज्यमखण्डितं भुवि जनानुद्धारयन्न स्वाश्रयान् ।

श्रीमद्ब्रह्मपराक्रमो हि महलेति ख्यापयन् भक्तितो
ज्ञानं भक्तिविरागयुक्तममलं सम्भाषते भाषया ॥ ६ ॥
जातो वै त्रिहुणेतिजातिविमले च्चात्रे कुले सोऽङ्गदो
भूत्वा राज्यमखण्डितं च शरदां तद्द्वादशं मासषट् ।
घस्राणां नवकं चकार सुभगे क्षात्रे कुले लब्धवा-
नुद्वाहं सुतयोर्द्वयं जनितवान् दासू च दातू प्रथम् ॥ ७ ॥

शान्तर्णः पितृदैवतार्षिभजनानन्दं समादर्शयन्
भक्ताँस्तारयति स्म सम्प्रचलितः काष्ठां परां भूतले ।
भाषाबन्धनकारकस्तु भगवान् माहात्म्यसंसूचको
मन्दानामधिकारिणां सुगहनं श्रीमत्पदं प्रापयन् ॥ ८ ॥

भल्लासंज्ञकबाहुजो ह्यमरदासो वासरग्राम के
वासी राज्यमवाप सो भुवितले श्रीगोंदवाले वसन्।
द्वाविंशं शरदां क्षितिक्षितिमिताहर्मासकं पञ्चकं
भक्तान् भक्त्युपदेशतश्च विमलान् सन्तारयन् भूतले ॥ ९ ॥

क्षत्रज्ञातिकुले विवाहमकरोत् सन्तानसिद्ध्यै प्रभुः
तस्मात् पुत्रयुगं सुतायुतमभूत्तन्मोहरीमोहनम् ।
भानीसंज्ञकमाशुभूमिसुखदं पित्र्यर्णसम्मोक्षदं
विप्रज्ञात्यतिथीशपूजनरतः शिक्षन् जनान् सेवकान् ॥१०॥

सोढीजातिरनुत्तमः प्रियहितः श्रीरामदासोऽभवत्
सोऽयं तीर्थमिदं सुधासर इति प्रावर्त्तयद् भूतले ।
षड्वर्षैकदशाख्यमासदिवसाष्टैकं च राज्यं महत्
कुर्वन्नुद्वहनं सुतत्रयमवापार्जुन्यपृथ्वीश्वरौ ॥ ११ ॥

संसारऋणमोचकं किल महादेवं तृतीयं सुतं
साक्षाच्छम्भुवदेव शोभितमहो कारुण्यपूर्णं प्रथुम् ।

लोकानां परदेशनिष्ठितवतां ध्यानात् पुमर्थं ददत्
सोऽयं भाति महीतले पृथुयशाः श्रीरामवत्सुन्दरः ॥ १२ ॥

मर्यादाकरणं जगद्धितकरो भिक्षागृहीतावनिः
पर्यन्तावनिनायकेभ्य इव वै विष्णुर्बलेर्वामनः ।
ग्रामे वासयिता चतुर्जनसमाजं सौख्यभाजं सदा
कुर्वन् शिष्यजनस्य भाति हृदये कारुण्यवारां निधिः ॥ १३ ॥

तस्माद्राज्यपदं स्थितं स्वकगणे सोढीजनुर्धारिणि
दत्तं श्रीगुरुणा स्वभक्तिनिरतैः स्त्रीणां गणैर्युक्तितः ।
सम्यक् प्रार्थनबोधितेन हि सदा संराजते भूरिशो
यूयं भो नमतेदृशं कुलहितं राजन्यशोभाधरम् ॥ १४ ॥

आभात्यर्जुनसंज्ञकः क्षितिपतिः पञ्चस्थलेऽधिष्ठित
एकाहो नवमासिकं जिनशरद्राज्यं चकारादृतः ।
पुत्रं प्राप महोदयं च हरिगोविन्दाभिधानं सुधी-
र्यस्मिन् वाहगुरूमनुप्रकटितो नाम्नि स्थितस्तं नुमः ॥ १५ ॥

साहस्रं भुजमण्डलं न वहति स्वीयं तथा कार्यकृ-
त्तेजो वाहुसहस्रकंस्य वहिता यः सव्यसाचिद्युतिः ।
शस्त्रास्त्रव्यवहृत्यनन्तचतुरः श्रीमच्छिवाराधको
यन्नामग्रहणेन सिद्धिरखिला सत्सेवके सोऽर्जुनः ॥ १६ ॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रविरचिते श्र्यङ्के काव्ये
श्रीनानकाद्यर्जुनान्तानां राज्यादि-
व्यवहारनिरूपणं नाम षष्ठः
सर्गः समाप्तः ॥ ६ ॥

———o———

सप्तमः सर्गः ।

हरिगोविन्दादिखालसान्तवर्णनम्

सोऽयं राज्ये स्थितोऽभूत् सपदि हरिगोविन्दनामा जितारिः
क्षात्रं कृत्वा विवाहं शरसुतयुगतोऽटल्लरायश्चतुर्थः ।
द्विःस्थाने सूर्यमल्लः प्रथमजं गुरुदित्तस्त्र्यणीरायनामा
कीर्त्योपध्यालवालो दशदलविदितस्तेगबाहादराख्यः ॥ १ ॥

तस्याग्रे हरिरायवाहुजवरः सोऽयं पदव्यां स्थितो
राज्यस्य द्वयपुत्रवान् स हरिकृष्णो रामरायान्वितः ।
षण्मासं दिनभूतकं त्र्यधिकविंशं वर्षसंख्यान्वितं
राज्यं यश्चकृवान् हरेश्च पदभाग् मौनी सदा योगवान् ॥ २ ॥

तत्सूनुर्हरिकृष्ण एव वसुसंख्याकं पदं भुक्तवान्
द्वौ वर्षाविषुमासकं नवधराघस्रं सुखस्यास्पदम् ।
शिष्यभ्रातृसुताङ्गनासुखयुतं शिष्यौघसन्तारकं
लब्ध्वा राज्यमिदं बभाज सुभगं श्रीकृष्णरूपं हरिम् ॥ ३ ॥

षष्ठे राज्यपदे स्थितस्य हरिगोविन्दस्य सूनुर्लघुर्यो
वै श्रेष्ठगुणैर्गुरुस्त्वभिधया यस्तेगबाहादरः ।
सोऽयं नव्यपदं नवाभिधमहो लेभे महल्लाख्यकं
श्रीगोविन्दहरिं सुतं स्म भव (ज ?) ते शक्रो जयन्तं यथा ॥४॥

खैकं वर्षमितिस्तु मासतुरगं घस्रैकविंशं तथा
राज्यं चान्वभवत् सुताय च परं श्रेष्ठं स्वयं दत्तवान् ।
श्रीगोविन्दपदान्तसिंहललितायारातिनाशाय च
माषोवालनिवासिने जनसुखायानन्दपूर्वासिने ॥ ५ ॥

विद्याचातुर्यशाली धनुरवनपरो धारयन् वै निषङ्गी
भक्तोद्धारी महिष्ठो हतरिपुनिवहो भाति सङ्ग्रामशाली ।

आपूर्वं पश्चिमान्तं हिमपटलधरद्विन्ध्यमध्ये यशोधा
वाजिप्रेमा वदान्यो वितरणनिरतो धान्यवासो मणीनाम् ॥६॥
द्वात्रिंशद्वर्षमासैकदशमितनृपत्वं चकारैकलीलः
क्षत्रज्ञातौ विवाहत्रयमितगृहधर्मा चतुःसूनुशाली ।
सुन्दर्य्यां देविकायामजितमृगपतिं पूर्वमुत्पाद्य सूनुं
जीतोजीअङ्गनायां त्रयसुतमुपवीतादियुक्तं चकार ॥ ७ ॥
सूनुत्रय्या झुझारो मृगपतिसहितस्तज्जुरावर्नृसिंह-
स्तुर्यः सिंहः फतेपूर्व इति जगति वै विश्रुतं यस्य नाम ।
तान् पुत्रान् वन्दनीयानभव (ज ?) त सुखदान् ये न संसारसौख्यं
प्राप्तो गोविन्दसिंहो रिपुमिषवशतस्तद्विनष्टिं च सेहे ॥ ८ ॥
दुष्टम्लेच्छैर्विषण्णः प्रतिकृतिकृतयेऽनेकमन्युर्बभूव
क्रोधाग्नेर्विस्फुलिङ्गैः प्रतिदिशपतितैः सर्ववर्णै समुत्थैः ।
जातः श्रीखालसाख्यः स्वयमिव बहुधा शक्तिसम्पन्नचेष्टः
शुम्भादीन् हन्तुकामा प्रकटयति यथा कौशिकीकालिकाख्या ॥९॥
तच्छत्रुक्रन्दनादौ निपुणतरमतिः प्रत्यहं वर्धनोत्को
देशान् देशान् लुठन् वै वसु किमपि बलिं तत्प्रजाभ्यः प्रगृह्णन् ।
रक्षांचक्रे दयालुर्व्यवहृतवणिजः प्रापयन् सौख्ययुक्तान्
ग्रामानित्थं स्वकीयान् विरचयितुमनाः क्षत्रविप्राधिमानी ॥१०॥
पाश्चात्येशं जिघांसुः स्वबलपुरुपतां प्रापयन् सिंहराट्सु
तस्यानीकं विलुण्ठँश्चढतहरिजसासिंहकादिष्वनन्ताम् ।
सेनामध्येऽश्ववारानसिशरधनुपोद्धारकान् दर्शयित्वा
तेषां भीत्या पलायां गृहधनमहिलाः कुर्वतां लुण्ठति स्म ॥११॥
इन्द्रप्रस्थं यियासुर्लघुतरपृतनः प्रेरयामास सिंहान्
जस्सासिंहं खुशालं जयहरिचढतासिंहतारामृगेन्द्रम् ।

श्रुत्वा तेषां प्रयाणं व्यथितजनमनाः प्रेषयामास दूतं
मर्यादापङ्क्तिमिच्छुर्धनचयसहितं लेख्यपत्रं दिलीशः ॥१२॥
सेनामध्ये पुमान् यो न हि न हि करणीयं जगादेति कश्चित्
स्वस्मिँश्चक्रे विरुद्धय प्रतिगमनमतिं सर्व एव प्रचक्रुः ।

नो तस्याप्युत्तरं वै प्रतिनियततया दत्तवन्तः प्रतीप-
माजग्मुस्ते मृगेन्द्रा व्यवहृतिगणना नास्ति येषां समूहे ॥१३॥
झण्डासिंहः समीपेऽमृतसरस इयेष स्थलं वस्तुकामो
श्रुत्वा गढं वै सकलनगरगा मानुषा आगताश्च ।

लोका व्यापारवन्तः कृतयुगनियतिं कौतुकं दृष्टवन्तः
सौख्यं प्रापुः समृद्धिं धनहयमणिवस्त्रादिकानां सुशीघ्रम् ॥१४॥
एवं सर्वैस्तु सिंहैरभिलषितमिदं पत्तनानि प्रचक्रु-
स्तेऽन्योन्यं बद्धवैराः प्रतिदिनममितं योद्धुकामाः पृथक्त्वात् ।

सर्वे श्रीखालसेन प्रहतमतितया योजिता नैकनिष्ठा
एवं वै खालसेन्द्रः सकलनृपमनःक्षोभको भाति लोके ॥१५॥
बह्वायुः खालसेशः प्रथितजनवचाः प्रस्खलन् बालकत्वा-
च्छत्रूणां नाशकश्च प्रततगुणयशाः सर्वदिग्राजभागी ।
विप्राणां सज्जनानां प्रणयहितकरो दानमानादिशील
एवं वर्धिष्यते श्रीमृगपतिषु गुरोः सेवकेषु प्रवृत्तः ॥१६॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रविरचिते श्रथङ्क काव्ये हरिगोवि-
न्दादिखालसान्तवर्णनं नाम सप्तमः
सर्गः समाप्तः ॥ ७ ॥

अष्टमः सर्गः ।

मन्त्रसाधनखड्गाविर्भावतन्माहात्म्यमङ्गलनिरूपणम् ।

श्रीकालीसिद्धिकामः स कुसुरसमुदायं समाहूय पृच्छँ-
स्तैरुक्तः काशिकायामिति वसति महाभट्टजीपूर्णनामा ।
यन्त्रज्ञो मन्त्रविद्यागमनिगमसमूहस्य विज्ञानशाली
द्रव्यं सम्प्रेष्य भक्त्या वशय सुचतुरं तेन सिद्धिर्भवित्री ॥१॥
पाद्यार्घ्यादीन् स दत्त्वा वदति कुशलतापूर्वकं स्म प्रणम्य
कश्चिन् मन्त्रं सदेवं कथयतु भगवान् येन देवी प्रसिद्धा ।
शत्रून् सम्मर्दयन्ती दिशतु महाभाग्यवत्तामतीव
सेवाकारी सदाहं चरणयुगलयोः श्रीमतां भक्तिपूर्वम् ॥२॥
बाढं प्रोवाच भो भो कठिनतरमिदं तिष्यकाले नराणां
प्रोक्तान्येतानि देव्यै पितृवनचितयोः साधनादीनि सद्यः ।
शर्वेणेति त्वदर्थं घनतरनिपुणे नैव भावेन यत्तः
कालीं संसाधयिष्ये बहुतरसमयेनैव साध्या हि देवाः ॥३॥
श्रुत्वैवं श्रैघ्र्यकामः पुनरपि स वदँस्तेन काल्या नियुक्तः
पूजायां केशधारी नियतमसिधरो नीलवासा भव त्वम् ।
धैर्यं चालम्ब्य दार्ढ्यात् पशुबलिविधिना ध्यानजापैकसक्त
एवं वै मण्डलान्ते फलमपि भविता साधनेनोत्तरेण ॥४॥
आकर्ण्येत्थं जजाप प्रबलमनुवरं कालिकाया भवान्या-
स्तौर्ण्यादीक्षाविहीनो ह्यनतगणपतिः शत्रुहिंसैकचित्तः ।
यं यं भावं स्मरेद्यः स दृढमतितया तं तमेवैति लोकः
प्रादुर्भूतस्ततोऽसिः शतशतहृदा तेजसाक्रान्तदृष्टिः ॥५॥
चित्ते भ्रान्तिं चकार स्वयमपि वहितस्यासनात् प्रोत्थितस्य
तस्मात्तच्छत्रुघाती प्रचुरतरगतिश्चण्डिकाखड्ग एव ।

कार्यं संसाधयत्येव हृदिजनिरुपा विस्फुलिङ्गैः स एव
जातः श्रीखालसाख्यो मृगपतिविभवः शत्रुहन्ता बहुभ्यः ॥६॥
योऽष्टौ नामानि चित्ते स्मरति स विजयी श्रीयुतो धर्मपालो
दुर्धर्षतीक्ष्णवेगोऽरिविशसनपरः क्षेपकः खड्गवत् स्यात् ।
खड्गोऽसिस्तीक्ष्णधारो विशसनविजयश्रीयुतो धर्मपालो
दुर्धर्षश्चेति नामानि विधिमुखभवानि प्रथमागतानि ॥ ७ ॥
राज्यं दातारिहन्ता वृजिनविशसिता तीक्ष्णधाराविधर्त्ता
लोकश्रीगर्भकर्त्ता विजय इव दुराधर्षिता धर्मपाता ।
दुष्टान् खड्गेन हन्ता दुरितचयचमूः प्रासिता भक्तभर्त्ता
स्थाता दुर्गाकराब्जे द्रुहिणहरविधून् शत्रुनाशे प्रयोक्ता ॥८॥

काल्याद्या येन दैत्यान् मधुमहिषनिशुम्भास्रबीजान्निजघ्नुः
खड्गेनानेन तेन प्रसृतबलमहातेजसा खालसेन ।
सर्वैश्वर्यैरुपेताः क्षितिमणिवसनद्रव्यवन्तो विभान्ति
सिंहा आविष्टवर्ष्मा भजनजपपरान् मानयन्तः पृथिव्याम् ॥९॥

विप्रव्रातसुपालनैकचतुराः श्रीचण्डिकापूजका
वासन्ते शरदि प्रपूजनरता होमादिविप्रार्चनैः ।
कूष्माण्डाजबलिं विधाय सुभगाकन्याकुमारार्चकाः
पुत्रभ्रातृसुदारधान्यधनयुक् सौख्याश्चिरञ्जीविनः ॥१०॥

केचित्प्राक्तनजं बलं विदधतः शास्त्रादिनिन्दारताः
पौर्वापर्यविचारहीनमतयो गोविन्दसिंहस्य यत् ।
तेनैवाददते मतं सुविपुलं स्वाचारसम्मर्दका-
स्तैः साकं किमु वेदशास्त्रगुरुवाक्याज्ञासमुल्लङ्घिभिः ॥११॥

उत्थाय क्षणदावशेषसमये स्नाता रता वाचने
ग्रन्थस्य श्रवणे निरुक्तिकरणे गाने तथा वादने ।

प्रीताः प्रीतिमथापर्यन्ति सुजनानां शृण्वतां मानसे
ते धन्याः शुभमानसाः कलियुगे सत्कीर्त्तने तत्पराः ॥१२॥

पञ्चब्रह्ममृगाधिपासनगता वाक्कामशक्तिस्थिरा
विद्यात्त्वाभयदानवाञ्छितकरा मन्त्रैर्मुनीशैर्नुता ।
वासोरक्तवृता शिरोविधुयुता श्रीबालिकाहृद्गता
पायान्माखिलविघ्नराशिहरिणी भद्रा प्रसन्ना सदा ॥१३॥

भद्रा भागवती भुजङ्गचलिता भाग्येश्वरी भोगदा
भोक्त्री भक्तवशा भुजाम्बुधिपरा भोगैकनिष्ठा भगा ।
भर्गेशी भृगुवन्दिता भगवती भूषाव्रजैर्भूषिता
भूयाद्भद्रकरी भवाङ्कभजनानन्दा भवानी भुवि ॥१४॥

पञ्चाशद्वरवर्णपङ्क्तिरचिताङ्गा वैखरी देवता
नाभीहृद्दलभास्वती पुरहुतिः पश्यन्तिका मध्यमा ।
स्थानाब्धौ वहिरन्तरप्रचलिता हृत्साक्षिणी कुण्डली
सर्वप्राणनजीविनी न हि विना तां चित् कलां किञ्चन ॥१५॥

ग्रन्थादौ ग्रन्थमध्ये तदवसितिविधौ कुर्वते मङ्गलं ये
तेषां देवीप्रसादो भवति हि सततं चायुरारोग्यवृद्धिः ।
लक्ष्मीधान्याभिवृद्धि श्रियमतुलमहामण्डनां प्राप्नुयुस्ते
वक्तृश्रोत्रोर्हितेच्छुःपुरुषफलचतुष्कं च दद्याद् भवानी ॥१६॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रविरचिते श्रयङ्के काव्ये
मन्त्रसाधनखड्गाविर्भावतन्माहात्म्य-
मङ्गलनिरूपणं नाम सर्गोऽष्टमः
समाप्तः ॥ ८ ॥

एवं चान्यजनानपि स्वकमनश्चातुर्यतः प्रोचिरे
रात्रेरेव विनिर्णयं प्रहरकालादि दृष्ट्वा बहिः ॥ ६ ॥
बुड्ढा नाम जगाद सार्धनयनं यामं गता यामिनी ।
पूर्वेऽस्मिन्नरघट्ट एव समयेऽस्माभिः सदा चाल्यते ॥
एवं सर्वजनैरभाषि च निशापाश्चात्यभागो ह्ययम् ।
योगस्यापि हरेः स्मृतेरवसरो मैत्रक्रियापूर्वकम् ॥ ७ ॥
पृष्टोऽहं पुनरत्रवं हि सकलो लोकस्तवाधीन्यभाक्
तत्सर्वं विदितं तवैव मनसीत्थं कस्तव स्वाशये ।
विज्ञातुं विदितुं क्षमः पुनरसौ तान् पृष्टवान् पूर्ववत्
पृष्टोऽहं सकलं पुरेव कथयामासेति स प्रीतवान् ॥ ८ ॥
तेनोक्तं वसनानि भो बहिरितो गत्वा मम क्षालय
श्रुत्वेत्थं जगमाहमेव दिवसे जाते समक्षालयम् ।
भूयोऽहं वसनानि तस्य पुरतो धृत्वा निशां पूर्ववत्
ज्ञात्वाश्चर्य्यमवाप संननम भो ज्ञप्तः सशिश्ये तथा ॥ ९ ॥
एकेद्युः पुनरेव पङ्कजलधौ क्षिप्त्वाम्बुपात्रं करात्
पार्श्वे पुत्रयुगं स मामवदकच्चोक्तं तु ताभ्यामिति ।
लङ्घित्वा गहनं विधाय वसतिं प्रेष्यान् गृहीत्वा बहून्
गत्वा कं च निवेश्य भाजनमतो लब्ध्वा समानीयते ॥ १० ॥
तेनान्तःकथितं प्रहस्य मम नो वृत्तं बहिर्दर्शिनौ
जानीतः सहितावुभौ मम सुतौ जानात्ययं चाङ्गदः ।
तस्मान्मत्पदभाग्यवेदयमहो अङ्गं मदर्थे दद-
दन्तर्यामिणमेहरिं गदति वाण्या चित्ततो ज्ञातवान् ॥ ११ ॥
ज्ञप्तोऽहं वसनैर्युतः परिकरं बद्ध्वा दृढं मज्जितः
पात्रं तज्जगृहे निवेद्य मलिनं स्वच्छं पुरो दृष्टवान् ।

वस्त्रं स्वीयमपि स्वतो धवलितं ज्ञात्वा ननामैव त-
मित्थं शेमुषिकां ममातिधवलां कुर्वन् रराजैव यः ॥ १२ ॥
एकस्मिन् समये भ्रमन् वनमतश्चोदासिरूपं दधन्
मर्दानेन युतोग्ररागचतुरेणकान्तशीलोऽभवत् ।
तत्रानन्तसहस्रसेवकजनैः पूजायुतैर्वेष्टित
उद्विग्नोऽपि फलान्नभक्तदधिकैरभ्यागतान् पालयन् ॥ १३ ॥
उद्याने बहुधान्यराशिरहिते पीडायुतान् मानवान्
दृष्ट्वा तानवदत् प्रकम्पयत भो बब्बूलमेतं तरुम् ।
आरुह्येनमिहैव भक्तदधिगव्यान्नादिकं लभ्यतां
तैर्नोरीकृतमित्थमित्यगणयन् मामब्रवीद् गृह्यताम् ॥ १४ ॥
श्रुत्वेत्थं वचनं बबूलतरुमारुह्य स्वयं लब्धवान्
सर्वं यत् कथितं स्वयं च गुरुणा तेनातितृप्तः सुखी ।
जातोऽहं शुभबुद्धिरागतपरज्ञानो न सेवेत तं
को जिज्ञासुरिहैव यत्नरहितः सर्वं लभेत् पौरुषम् ॥ १५ ॥
चाण्डालो हरिकीर्त्तनैकरसिकः सर्वाधिकः कीर्त्यते
श्रद्धाहोमतपः समाधिजपतो यच्चित्तगर्वोऽसताम् ।
मानेर्ष्यादि विहाय कीर्त्तनकरस्तस्माद्धृदि श्रीहरिं
सम्प्राप्नोति परत्र चेह सुखभाक् शुद्धः सदानन्दभाक् ॥१६॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रविरचिते श्रयङ्के काव्ये
बाबानानकाङ्गदयोर्गुणगणमाहात्म्य-
कथनं नाम सर्गो दशमः
समाप्तः ॥ १० ॥

एकादशः सर्गः ।

श्रीबाबानानकाङ्गदत्रमरदासरामदासा-
र्जनगुणगणमाहात्म्यकथनम् ।

तस्मिन्नेव वने वनेचरवपुर्युक्तः शुनीभिः श्वभिः
सीसीरूपमलौकिकं च भयदं कृत्वा जनौघस्य च ।
हस्ते कार्मुककाण्डभीपितमृगः स्पर्शेऽपि लज्जां ददत्
तादृग्गानकरो हरेर्गुणगणं वैराग्यपूर्वं वदत् ॥ १ ॥

मुखेन निन्दां कथयन् परस्य
कामक्रुधौ लोभविमोहपुञ्जम् ।
चाण्डालराशिं हृदि पञ्चणे वहन्
शुचिः कथं स्यां हरिकीर्त्तनं विना ॥ २ ॥

एवं शब्दं च गायन् भ्रमति बहु तथा मत्समेतास्त्रयोन्ये
पश्चाद्भागदेशे दरदलितमनो वाक्यपादास्तथा सन् ।
भ्राम्यन्तस्तेन हूता यदि न विसृजथास्माकवाक्यं कुरुध्वं
वासश्छन्नं शवमविकलं पादतश्चात्त यूयम् ॥ ३ ॥

एवं श्रुत्वा त्रिभिरपि जनैर्नोररीकृत्य भग्न-
माज्ञसोहं पदकमलतस्तद्भुजौ सम्प्रवृत्तः ।
तज्जातं पायसघृतमधुप्पायनं देहवुद्ध्यो-
र्भुक्त्वा पूर्णस्तदखिलमहं भाजनं प्रेमराशेः ॥ ४ ॥

भूयः प्रोक्तं स्वजननिगमे या विलम्बं कुरुध्वं
स्वस्या मातुः स्तनमपिबकं नानकायोक्तमेतत् ।
तेनोक्तं ते मम हृदिगतो भाव आवेदितस्तत्
प्रीतोऽहं ते मम हृदि लग त्वं ममैव स्वरूपः ॥ ५ ॥

यस्त्वामाराधयति सममाराधकः प्रोज्ज्वलास्यो
मुक्तो लोके परभवनगो ब्रह्मसायुज्यमेति ।
त्वं वै पूर्वं विदितलहणानामकः साम्प्रतं ते
श्रीमत्पूज्योऽङ्गद इति भुवि ख्यातनामैव भूयात् ॥ ६ ॥

इत्थं श्रीगुरुनानकस्य महिमा सम्यङ् मयाऽऽलोकित-
स्तेनाहं कृतकृत्यतामुपगतो निश्चिन्त एव स्थितः ।
त्वत् प्रश्नोत्तरमेव ये निगदितं भो बाल कच्चिच्छ्रुतं
भाईवाल उवाच ते निगदितं श्रुत्वा कृतार्थोऽस्म्यहम् ॥ ७ ॥

गोइन्दस्थानामरदासकस्य बहवः शिष्याः समाजग्मकुः
तेषां भोजनसिद्धये रसवती पाकाधिकारान् बहून् ।
युक्त्वा तत्कृतये जलाय च परान् सम्प्रैरयन् श्रीगुरुः
तत्कुम्भान् क्षितिगोलकैश्च प्रहरन्तो म्लेच्छबालाः सुताः ॥८॥

शेषाख्या हि बभञ्जुरितरं संविद्रते श्रीगुरुं
तानूचे दृतिपात्रमेव कुरुतां ते तान्यभैत्सुः शरैः ।
भूयस्तान् गुरुराह पित्तलमयं पात्रं तथा ताम्रकं
भूयो भैत्सुरपीह शैलपतनं ते तं तथोचुर्गुरुम् ॥ ९ ॥

तैः शिष्यैः पृष्ट एव प्रवदति स गुरुः स्मेति कुर्वन्ति पापं
ये दुष्टाः सज्जनैस्ते सुरगणनिहताः प्रापिता मूलनाशम् ।
वन्ध्यान्ते मृत्युमापुः क्रुधितनृपवशाद्ध्रस्वदीर्घाश्च सर्वे
शिष्यैराज्ञागृहीता परमसुखयुता यैरिहामुत्र लोके ॥ १० ॥

एकेद्युर्गुरुरामदासभवनं श्रीचन्द्र आगत्य भो-
स्तं पप्रच्छ किमर्थमेमं मुखकूर्चं विवर्धितं सद्धृतम् ।
तेनोक्तं भवदीयपादयुगलप्रोञ्छाय मे कूर्चकं
तच्छ्रुत्वा कथितं प्रसिद्धपदवी प्राप्ता त्वयेदृक्तया ॥ ११ ॥

नवमः सर्गः ।

मङ्गलाचरणसिद्धाविर्भावपूर्वकसरोविरचनम्

ब्रह्माद्याः पञ्च यस्याः पदकमलयुगोद्वाहिपीठे निषेदु-
र्नित्यं यत्सन्निधित्वाद्बलपरिभवतः प्रेतभावं वहन्तः ।
तत्रस्था बालिका सा मनुमुनिनिकरैः पूजिता नम्रशीर्षैः
भक्तानां कार्यसिद्ध्या अभयवरकरी माऽवतात् साक्षविद्या ॥१॥

पादद्वन्द्वं नमामि स्वरुनिकरवमत् स्वर्णमञ्जीरशोभि
लाक्षारागस्रवेण प्लुतसकलमहीं ध्यायतां ते शुभंयु ।
ब्रह्मादीनां शिरःसु स्वरवनिरुहजस्रक्पतद्रेणुरूक्षं
मीमांसान्यायविद्यागमनिगमतुरङ्गास्यसङ्गीतकीर्ति ॥२॥

नीलाम्भोदावलीरुक्तपनशिशिररुग्धव्यवाड्लोचनाद्या
दंष्ट्रावल्यावलीढा सुररुधिरचमत्तातिभीष्मस्वरूपा ।
वैयाघ्रच्छन्नदेहा जयति हि जगतां शम्भवित्री स्वनाम्ना
शीर्षाणं मालिकाभिर्भुजगगणयुताभिर्युता कण्ठदेशे ॥३॥

धन्यास्ते वीतदोषा हरमहिषि नरा ये शुभां त्वां भजन्ते
मूलाधारात् प्रयान्तीं कमलवनमहारुद्रपीठं भुजङ्गीम् ।
तत्रास्वाद्यामृतालीमवतरणपरां साधकानां हृदब्जे
ब्रह्माणं दं(सं ?)दधानामकरणविषयां वै मृणालातिसूक्ष्माम् ॥४॥

चतुः श्लोकीमेतां भवति भवदीयस्तुतिपरां
नरो यो लोकेऽस्मिन् पठति कवितायां स उशना ।
अलेके (?) भूपानां मणिरिव प्रभाभासितककु-
प्तिरस्कर्त्ता कान्त्या मदनमहिमानं स मनुजः ॥ ५ ॥

इत्थं देव्याः स्तुतिमविकलां यः शृणोति प्रसन्नः
सर्वश्रेष्ठां हृदयरुचिरां वन्दनीयो भवेत् सः

दारिद्र्यापच्छमलदमनं तस्य पुंसः स्वसिद्धं
पुण्योत्कर्षादपि करगतं पुत्रपौत्राभिवृद्धिः ॥ ६ ॥

त्वद्वासागारकस्याजिरमुपसमितः कृष्णकौशे द्विजोऽहं
दृष्टं सत्कर्मवेगात् परमगुरुकृपापूरिताच्छोभमानम् ।
स्वीयायाः पादुकायाः स्ववशकृतगतायातकृत्यैर्महेशि-
स्पर्शः कार्यो मदङ्गे भवतु मम महाभाग्यवत्ता यतो हि ॥ ७॥

आदिगुरुःकमलाधिपतिर्यशसा प्रथितो भुवि दानरती
राधिकया युत एव वने व्रजवासिजनैर्मुदितः सुमतिः ।
श्रीवज्रराजिविराजितमन्दगतिर्व्रजबालसमाजरतिः
तैः शुभभक्तिविरागविवेचनवद्भिरुपासितपादततिः ॥ ८ ॥

इमं कृष्णं नत्वा गणपतिभवानीशसहितं
पुरावन्माहात्म्यं रचयितुमलं प्रेरितमनाः ।
गुणग्रामैर्वर्त्ये पुरुमहिमभाजामनवधि
नखस्यान्तं तार्क्ष्यो गमयति यथा वेगचलितः ॥ ९ ॥

अथैकस्मिन् काले विरचयितुकामस्तु स सरो
गुरु रामो दासः क्षितिखननमेवारभत हि ।
पुरो नीचैः खातादमररचितं स्थानमुदभू-
त्ततः सिद्धो दृष्टो दृढतरसमाध्येकनिलयः ॥ १० ॥

शिरोमध्येऽभ्यङ्गाद् धृतरससमाविश्य बहितः
पुरो नेत्रोन्मीलन् कलिनरसमाजेन चकितः ।
उवाचोच्चैर्भूयो गृहमिव पुरामुं स्थगयत
नतो भूयो भक्त्या गुरुप्रभृतिलोकेन मुदितः ॥ ११ ॥

स तैः पृष्टः कस्त्वं किमवधिककालेन निरतः
समाधौतेनोक्तं कृतयुगनृपेक्ष्वाकुवसतौ ।

स्थितो यत्तोऽहं वै त्वमपि तदपत्येषु कतम
इति श्रुत्वा तेन स्थगितमिदमेवं हि गुरुणा ॥ १२ ॥

ततो लोके ज्ञातं नृपकुलसमुत्थेन प्रभुणा
स्वभूमावारब्धं सर इति समीपक्षितिधरैः ।
धरा दत्ता तेन स्वयमपि पुरी विस्तरवती
महापुण्यैः पूर्णा वहुसरसशोभागुणवती ॥ १३ ॥

तस्मात्तीर्थमिदं पुराणमहिमं यत्सिद्धवाक्सङ्गतं
शुद्धान्तःकरणैर्जनैरवहितैर्यत्सेवितं मोक्षदम् ।
त्रैवर्ग्यस्य फलं स्वचित्तवशतः कल्पद्रुमाभासितं
लब्धं पुण्यगणैः पुराभवभवैर्यद्दुर्लभं हस्तगम् ॥ १४ ॥

दूराद्ये समुपागताः श्रुतमहाशोभा अहो पश्यत
दृष्ट्वा भक्तिबलेन पूरितमहाकामास्त एवं ध्रुवम् ।
लक्ष्मीराज्यविभूतिकीर्तिमहिताः सम्यक् प्रतिष्ठां गताः
लोके वै कलिकालविक्रमपरिक्रान्तेन सङ्क्रामिताः ॥ १५ ॥

श्रीमद्भक्त्येकनिष्ठागतहृदयतया सर्व एवं विचत्रु-
राद्याद्गोविन्दसिंहावधिसममतयो ग्रन्थसद्ग्रन्थनार्द्राः ।
लोके तत्पाठयुक्ता जपभजनरताः सिद्धिमन्तो वभूवु-
र्वश्याकर्षादिदीनोद्धरणमतिपराः श्रीसुखप्रेमरक्ताः ॥ १६ ॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रविरचिते श्रयङ्के काव्ये
मङ्गलाचरणसिद्धाविर्भावपूर्वकसरोविरचनं
नाम नवमः सर्गः समाप्तः ॥ ९ ॥

दशमः सर्गः ।

बाबानानकाङ्गदयोर्गुणगणमाहात्म्यकथनम् ।

गोरक्षादिकसिद्धमण्डलगतस्तैर्नानको भाषित-
स्त्वं शिष्यो वद कस्य चेन्न भवसि श्रीसिद्धयेऽस्मत्पथे ।
आगच्छ श्रुतिखण्डनात् परमिदं मुद्रादिकं धारय
तत्र श्रीगुरुनानकः स वदति प्राज्ञाः शृणुध्वं सुखम् ॥ १ ॥
सर्वेषां स गुरुश्चिदात्मकतया योऽखण्डितोऽन्तर्गतो
बुद्धिप्राणमनःश्रुतिश्च वहितो यो मूलमन्त्रप्रदः ।
तं भक्त्या ह्यजपाजपेन नियतं सर्वत्र सम्भावये
हृत्स्थं शक्तिमतां वरं परगुरुं यद्दीक्षितोऽहं सुखी ॥ २ ॥
ढब्बूपश्चकनालिकेरतिलकं स्वं मस्तकं नामयन्
उक्तं श्रीगुरुपद्धतौ निविश भो मद्वाक्यमङ्गीकुरु ।
तस्मादङ्गदनाम ते च भविता सर्वे हि ते जानतः
लोके ख्यातिमुपैष्यति प्रगादितः श्रीवासुदेवाभिधाम् ॥ ३ ॥
दृष्ट्वेदं पुनरङ्गदेन गदितं यत्त्वं नतो मत्पुर-
स्तस्मान्मद्वपुषीन्द्रवज्रपतनं वा कुष्टता जायताम् ।
तेनोक्तं तव वाक्यमेव फलिताथो कुष्टभागङ्गदो
वर्षद्वादशकं बभावमरदासेनासेवितः सर्वदा ॥ ४ ॥
एकेद्युः सदनं जगाम सहसा बालाभिधः सज्जनः
तं प्रष्टुं भवतेतिनानकगुरुः कीदृक्तयाराधितः ।
तत्रोचे मनसा विचार्य सुजनं मित्र ! क्षणं श्रूयतां
किञ्चिद्वाक्यनिबन्धनेन कथये तां प्रस्तुतिं नानकीम् ॥ ५ ॥
रात्रौ तद्भवनं जगाम भजनोत्कोऽहं स मां पृष्टवान्
गत्वा सद्मबहिर्विलोकय कियद्रात्रिर्गता सज्जन ।

अर्जुनो वदति स्माहं, गुरूपायनकारकः ।
वाणीं रचित्वा मधुरां, कबीराय निवेदये ॥ १२ ॥

आश्चर्यं दृढमीदृगास सकलं दृष्टं मया सज्जना
दध्नो भ्रान्तिवशेन नीरलुठनं कुर्वन्ति भ्रान्ता जनाः ।
अङ्कूरं हरितं चरत्यहह रावं गर्दभः सङ्कुलन्
मत्तो माहिषकोऽप्रयोजनतया कूर्दन्नधो याति च ॥ १३ ॥

आवेयी पिबति स्वयं ह्यविसुतं सम्भ्रान्तलीलायुतं
कामार्त्ताः खलु बुद्धयो विमुखता देहात्मनिष्ठां गताः ।
दुःखानित्यकपूयकात्मरहितं देहादिकं भ्रान्तितो
सौख्यं नित्यपवित्रमात्मनियतं जानन्त्यबुद्ध्या हताः ॥ १४ ॥

गुरुप्रसादतो मया समस्तवाग्विचारिता
भजन् गृणन् हरिं सदा कलौ कृतार्थतामियात् ॥ १५ ॥

श्रीनारायणभजनं कुर्वन् श्वपचोऽपि निःकपटः ।
नयहुतितपःसमाधिजफलं कबीरो हि समलभत ॥ १६ ॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रविरचिते श्रथङ्के श्रीबाबानानकाङ्गद-
अमरदासरामदासार्जनगुणगणमाहात्म्यकथनं नाम
सर्ग एकादशः समाप्तः ॥ ११ ॥

——:o:——

द्वादशः सर्गः ।

हरिगोविन्दहरिरायहरिकृष्णगुणगणमाहात्म्यकथनम् ।

षष्ठो हरिगोविन्दो राजति गुर्वासने तिष्ठन् ।
तत्पार्श्वे मन्त्रिजनो म्लेच्छपतेरेकदा प्राप्तः ॥ १ ॥

कार्यव्यग्रतया तं नादृतवान् स्वेच्छया गुरुः प्रकटः ।
स क्रुद्धो विमतिरयं चिन्तितवान् हन्मि खड्गतश्चैनम् ॥ २ ॥

ज्ञात्वा तेन स चोक्तो रणविमुखेनेह किं क्रियते ।
भवता बहिर्मुखेन पापजनाचरितमाचारि ॥ ३ ॥
मन्त्री नत्वोवाच क्षम्यं मम कर्म दुरिताढ्यम् ।
तन्नमनं च विलोक्य प्रोचे सन्मार्गमुपदिष्टम् ॥ ४ ॥
हरिरायो जनस्वामी विदितः सप्तमासने ।
तद्गेहं बाहुजः कश्चिन्मृतपुत्रः समागतः ॥ ५ ॥
तं दुःखिनं गुरुः प्रोचे भज त्वं परमेश्वरम् ।
सर्वदुःखविनाशाय परलोकाभयाय च ॥ ६ ॥
तेनोक्तं मम भवने पञ्चजनाः सन्ति मत्पाल्याः ।
पुत्रद्वयं च कन्या नारी भृत्यश्च धनहीनाः ॥ ७ ॥
विधिरेव ददाति नापरो गुरुणोक्तं न हि मन्यते स्म सः ।
मम पत्रमिदं मदीयशिष्येऽर्पय योग्यं गुरुरित्युदैरयत ॥ ८ ॥
पत्रीमध्ये लिलेख प्रवरतरगुरुः पत्रिका वाचयित्वा
बध्वैनं रक्ष गेहे सुखिनमुपगतं मञ्चकादीन् सुमृष्टम् ।
षण्मासान्ते पुनर्वै मम निकटमुपायात्विहेत्थं कृपालु-
स्तत्पत्रीं वाचयित्वा तदनुकृतमिदं गुर्वनुज्ञानुसारम् ॥ ९ ॥
तत्रस्थः सोऽप्यवादीन्मम गृहे मनुजा मद्विहीना म्रियेरन्
श्रुत्वाप्येवं तमेनं न हि गुरुवचनान्मोचयामासुरेते ।
तत्पुत्राश्चैकवारं ह्युपवसनगतास्तत्समीपस्थलोकैः
श्रुत्वा ज्ञात्वा च वार्ता स्वगृहत उरुपात्राणि गोधूमचूर्णैः ॥१०॥
पूर्त्वा दत्तानि तेभ्यो बहुभुजिरुचिता तद्दिनेऽभूत्तदीया
तैः पुत्रावेकहट्टे वणिज उपसमासादितौ कृत्ययुक्तौ ।
सूचीकृत्ये नियुक्ता बहुनिपुणमतिः कन्यका तस्य लोकै-
स्तन्निर्वाहस्तु सम्यक् स्म चलति स जनः षष्ठमासान्त आयात्॥११॥

दृष्ट्वा यात्रानिरूढिं प्रणतिमुपगतः श्रीगुरोरग्रतश्च
प्रोक्तं तेनास्मि तीर्णो निरयगणभयं सत्प्रभावाद् गुरूणाम् ।
नित्यं तत्सेवनादौ नियतमुपसृतः पापहीनः कृतार्थो
योगक्षेमश्च तेषां स्वयमिव भवति प्रार्थना चिन्तयो नः ॥१२॥

अष्टासनस्थहरिकृष्ण उदारबुद्धिः
सर्वस्य सेवकजनस्य कृतार्थकारी ।
हिन्दुस्थलाधिपतिनाधिकृतो हि मन्त्री
पृष्टोऽधुनास्य हरिरायवरस्य लोके ॥ १३ ॥

कुत्र स्थितिः स मृत इत्यवदत् स मन्त्री
तस्याज्ञयाधिकृत एव स सप्तवर्षः ।
राज्ये स्थितश्च हरिकृष्ण इति प्रथावान्
सत्याधिपः सकललोकजनप्रसिद्धः ॥ १४ ॥

॥ युग्मम् ॥

प्रोवाच मन्त्रिणमहं स्वयमेव गत्वा
पश्यामि शक्तिमपि तस्य जनप्रसिद्धाम् ।
क्षात्रेण मन्त्रिप्रवरेण स ईश उक्तो
गत्वाहमानय इहैव विलोकयस्व ॥ १५ ॥

श्रीमान् स मन्त्री रथघोटकोष्ट्रान्
संगृह्य सेनासमुदाययुक्तः ।
गत्वा गृहं तस्य ननाम वार्त्तां
तां श्रावयामास रहस्यथोच्चैः ॥ १६ ॥

इति श्रीकृष्णकौरामिश्रविरचिते श्रयङ्के हरिगोविन्दहरिराय-
हरिकृष्णगुणगणमाहात्म्यकथनं नाम
द्वादशः सर्गः समाप्तः ॥ १२ ॥

——:o:——

त्रयोदशः सर्गः ।

हरिकृष्णातेगबहादरगुणगणवर्णनम् ।

दिल्लीपुरिं तत्पतिमीक्षयेयं
तं देशमाप्येति जगाद हृष्टः ।
मात्रा समेतः शिविकां रुरोह
दिल्लीं प्रविष्टः कतिभिर्दिनैश्च ॥ १ ॥

तद्द्वारं किं निविष्टः स च मनसि तया पूर्वसन्तर्कितश्च
साङ्कारूढं च दृष्ट्वा मननविनतिभिर्द्रव्यपूरैरनन्तैः ।
पूजां चक्रे प्रसन्ना स च वसति गृहे तत्प्रसादाभिलाषी
किञ्चित्काले व्यतीते रुगवसितशरीरोऽतिखिन्नः स लोके ॥ २ ॥
शिष्यैः सर्वैर्मिलित्वा कथितमिति गुरो देहरक्षा च कार्या
लोके वार्ता विलोक्या जगति हितकरी संस्थितिः सज्जनानाम् ।
तैरुक्तं म्लेच्छलोको न हि न हि नयनैर्गोचरीकार्य एव
चक्षुः सम्मील्य गम्यं वपुरिह सततं शीतलाछन्नहेयम् ॥ ३ ॥
भूयः पृष्टं च शिष्यैर्वयमिह शरणं कस्य यामः समस्ता
उद्धारो येन नः स्याज्जगति समुदितं तेन वा बाबकाले ।
ग्रामे स्थायीभवत्सुप्रकटितमहिमः शीघ्रमाविर्भविष्यन्
गत्वा लोके परीक्ष्यं वदति गुरुरिति स्तब्धमुष्टिं स्म कुर्वन् ॥४॥
मन्त्री प्रोचे दिलीशो यदि वदति तदा किं तदग्रे प्रवाच्यं
तद् ज्ञात्वोद्धर्तुकामः सकलजनहितो रागहीनं जगाद ।
आदौ सेवी गुरूणां शमदमनिरतः श्रद्धितो वै तितिक्षु-
वैराग्यं बोधयुक्तं दधदुपरतवान् वेदशीर्षाधिकारी ॥ ५ ॥
पट्टाद्यानर्घ्यवासो मणिगणकनकप्रावृतौ शोभनं किं
किं भुक्तौ मांसमेदोघृतगुडमधुरान्नाज्यसच्छष्कुलीनाम् ।

किं रत्या कोमलानां मृदुमधुररवाहूतचित्ताङ्गनानां
सौख्यं स्वात्मानुरागाद्धृदयगतपरानन्दभोगे जनानाम् ॥ ६ ॥
किं रत्या नवनीतकोमलवपुः श्यामाङ्गनानां सुखं
हस्त्यश्वाश्वतरीरथोष्ट्रकलभारोहोद्भवं किं सुखम् ।
किं सेनासमुदायशोभितमहाराज्याधिकारस्थिता-
वेकं तद्भजने मनो यदि लगेत् सा सर्वलब्धिर्जनौ ॥ ७ ॥
इत्थं वाक्यं श्रुतीनां परमगुरुतरं मातुरङ्के निषण्ण
उच्चैरुच्चारयन् सन् विलयमुपगतः प्राणवृत्त्या विहीनः ।
माता तद्वाक्यविज्ञा हृदयगतमहामोहजाला विशोका
किञ्चिच्छोकाकुला सद्गुरुचितजनैर्दाहयामास काष्ठैः ॥ ८ ॥
गङ्गायामस्थिजालं धनवसनयुतं प्रेषयित्वा चचाल
स्वं देशं शिष्ययुक्ता हरिभजनपरा तत्प्रविष्टा गृहं स्वम् ।
लोकैरागम्य पृष्टाकथयत गुरुवार्त्ता बकाले तन्मृत्युं
शुश्रुवान्यः सकलजनगणः सोऽपि हा हा चकार॥ ९ ॥
नवममहलवार्त्ता यैः श्रुता तेऽपि सर्वे
गुरुजनलभनार्थं प्रोद्यता बाह्यवृत्त्या ।
अलभत सकलः सोढीजनो नैव वार्त्तां
गुरुपदविमुखैः किं तत्पदं लभ्यते भोः ॥ १० ॥
गत्वा सर्वे बकालं शयनतलकृतावुद्यताः षोडशाधि
प्रोचुस्ते गर्वयुक्ता वयमिह गुरवोऽन्योन्यमीर्ष्यालवाढ्याः ।
तद्ग्रामे तेगबाहादर इति विदितो नानकीमातृसूनुः
स्थाता कोष्ठे च कस्मिन्नविदितमहिमो लोकसङ्गेऽनपेक्षः ॥११॥
शिष्यैः सर्वैर्मिलित्वा गुरुलभनपरैर्ग्रन्थजीवाक्यनिष्ठैः
प्रोक्तं ग्रन्थैकविज्ञाः कथयत गुरुनामास्मदीयं विलोक्य ।

ग्रन्थस्यालीः पठित्वा कथितमिति च तेगाभिधा श्रीगुरूणां
पृष्टा माता जनैः सा वदति मम सुतः स्मैष तेगाभिधानः ॥१२॥
खादे पाने विरक्तोऽवधुतजनसखो निस्पृहो वै तपस्वी
लोकैरुक्तं तदेवास्मदपचितिहरो ह्येष योग्यो गुरुर्नः ।
अन्धे कोष्ठे स्थितस्यावगमपररतस्य स्वरूपस्य विष्णोः
साक्षात्कारैकरक्ताः परमसुखयुतास्तस्य दृष्ट्या जनास्ते ॥ १३ ॥
मात्रा गत्वा समीपं गदितमिति शृणुष्वाश्वलं ते जनान् वै
सम्यक् भो ग्राहितं श्रीसहितहरिकृष्णेनावितव्यान् सुशिष्यान् ।
तस्मात् सिंहासनस्थः सकलजनहितः पालयस्व स्वकीर्तिं
मर्यादापालनं सज्जनसहजगतीरक्षणं यत्स्वकानाम् ॥ १४ ॥
प्रोचे स्वां मातरं धूर्वहनमतिदुरन्तं न शक्यं विरक्तै-
र्मादृग्भिर्निःस्पृहां तैर्जनसकलमनोरञ्जनं कर्मभिः कैः ।
सर्वैः शिष्यैरथोक्तं जनहितकरणं सज्जनानां हि धर्मः
शेषः पृथ्वी बिभर्त्ति क्लमयति किमु किं पीडमानो विभाति ॥१५॥
पूर्णेन्दुर्मिहिकाघनैः परिवृतो नो वीक्षते किं भुवि
श्रुत्वैवं जनसङ्कथां स्वमनसा सम्मत्य संस्नाय च ।
दिव्यं वस्त्रयुगं विधाय नमयन् श्रीमातृकापादुका-
मारूढः परमासनं जनन्नुतः पुष्पैश्च दिव्यैर्वृतः ॥ १६ ॥

युग्मम्

इति श्रीकृष्णकौरामिश्रविरचिते श्रयङ्कमहाकाव्ये
हरिकृष्णतेगबहादरगुणगणवर्णनं नाम
त्रयोदशः सर्गः समाप्तः ॥ १३ ॥

——:०:——

चतुर्दशः सर्गः ।

तेगबहादरगोविन्दसिंहगुरुगणवर्णनम् ।

शिष्योऽभून्मष्पणाख्यो गुरुजनभजनरतो ज्ञातिशस्तो लवाणा
आयातः स्वीयगेहाद्बहुवसुषु वरो रौप्यमुद्रासहस्रः ।
भूत्वार्थं श्रीगुरूणां विनत इह ततः षोडशासीनशय्या-
द्वै मुद्रोपायनेन प्रतिशयनमुपायत्पुनस्तेगवाहम् ॥ १ ॥
तत्रापीत्थं सुपूजावलिददनपरस्तेन वाचा प्रयुक्तो
मत्साहस्रैकमुद्रा किमु धरसि नहि प्रान्ततः किं दिदृक्षुः ।
तेन ज्ञातो गुरुर्वै जगति सुविदितस्तत्पराभावकश्च
तेगो बाहादराख्यो विरतिपर उदारो महान् दानशाली ॥ २ ॥
पश्चाच्चस्तेगबाहादर उपवनगश्चार्गलावाह्यदेशे
खिन्नो वै दूरयानाद्बहुतृषिततया पीडितोऽतिक्षुधार्त्तः ।
संगृह्याखेटवृत्तिं बहुभ्रमणरतः कश्चिदेत्रागतं च
दत्त्वा सौवर्णमुद्रामभिलषति जनं मिष्टमन्नादिकं स ॥ ३ ॥
प्रेक्षाकर्त्रा च केन भ्रमणपरवशेनात्त इत्थं स पृष्टः
कस्मान्मुद्रा गृहीता क्व च वसति सना तेन संदर्शितः सः ।
आत्तः कोटाधिपेन क्रमत इह नुरङ्गाख्यशाहं समेतो
वन्द्यां दत्तः स तेनासुखित इह चतुर्भिः स्वशिष्यैरुपेतः ॥ ४ ॥
शिष्यत्रय्या स उक्तो वयमिह गलितास्तान् पुनः प्रत्युवाच
भोः सर्वे बन्धहीना मम वचनबलाद्गच्छत स्वं समाजम् ।
तुर्येणोक्तं सदेहोऽहमुपगमनभाक् श्रीमतां सद्गुरूणां
कश्चित्कालं विलम्ब्याकथयदिति पुनः खड्गतो मां जहि त्वम् ॥५॥
देहं मे शीर्षहीनं कुरु मम वचनान्नैव ते पापलेशो
म्लेच्छैर्मद्धर्महानि क्रियत इति मया देहहानिस्तु कार्या ।

नो चेत्ते पापयोगोऽस्त्विति गुरुकथनात्तेन तत्सत्कृतं
श्रुत्वेत्थं बादशाहो मनसि धिगिति यत्प्रोक्तवान्मां दुरीहम् ॥६॥
श्रुत्वा तन्मृत्युवार्त्तामकथयत गुरुः कश्चिदद्यैव यातु
शीर्षं देहं छलेनानयतु मम हितं जायते तत्कृतं हि ।
श्रुत्वा चाण्डाल एकः पुरमगमदहो पातशाहस्य तस्य
गन्त्रीं घासेन पूर्णां पटनमुपगतस्तां च विक्रेतुकामः ॥ ७ ॥
घासे निक्षिप्तशीर्षोऽविदित उपगतो मापवालं निवासं
दृष्टो गोविन्दसिंहैः सुत इति कथितो रंघडेटोऽस्मदीयः ।
तद्दग्ध्वा तत्स्थलं सोऽरचयत पुनराश्वेव शिष्यैश्च देहो
दिल्लीं प्राप्तैश्च दग्धो रचितवरतलः पूजितः सर्वलोकैः ॥ ८ ॥
शोकार्त्तो वाक्प्रबन्धं व्यरचत समुपालम्भजालं विलिख्य
पत्रे राजानमुर्व्याः प्रतिप्रहितनरस्तत्करे दत्तपत्रः ।
प्रायात्स्वीयालयं सोऽकथयत पुरुषैः शीघ्रता बह्वकारि
भाव्यं यत्खालसं वै शतशरदपरं प्रोदपादि स्वकामात् ॥ ९ ॥
लोकैर्यत्पीडनीयं तदिह सुजनितं सोऽपि सम्प्राप्तदुःखो
हूत्वा विप्रं महर्षिं तदनुगुणतया कालिकाराधनोत्कः ।
केशान् धृत्वा धृतासिर्जपहवनरतः शीघ्रताव्यस्तचेष्टः
खड्गं दृष्ट्वोत्थितः सन्मनसिगतमहाहिंसया नष्टशत्रुः ॥ १० ॥
यद्राज्ञः पार्वतीयान् प्रति लिखितमिदं देशराजेन देशात्
सोऽयं निस्सारणीयः प्रहितपृतनया मेलयित्वा भवद्भिः ।
एवं तैः सत्क्रियार्हो निजमरणभयात् क्षिप्त एवच्छलेन
प्रायान्मंचाधिरूढः स्थलवसतिमसौ मौलवीरूपधारी ॥ ११ ॥
तेनाश्वानां च घासादिकमपि नियतं पेयमन्नादिकं च
रुद्धं विप्लाविता साधनभरिततरिः पूरमध्ये च नद्याः ।

पश्चाद्दक्षाशिकायां भुजगपुरगतः शिष्यलोकैर्नतश्च
तत्रैव त्यक्तदेहो बहुसमयगते प्राप्तसन्मात्रमूर्तिः ॥ १२ ॥
पश्चात् पञ्चाम्बुमध्ये विदितगुणगणः खालसा प्रादुरासी-
त्तस्यैवेच्छावशेन प्रतिदिनहननं म्लेच्छजातेः प्रजानाम् ।
देशानां लुण्ठनं वै समजनि हिसिनंदादिकानां बलेन
लोकैराभाणि किञ्चित्स्खलितपदगतिः खालसो वत्स्यंतीह ॥१३॥
ब्रह्मण्यः सत्यसंधः प्रतिदिनममराणां भुवः पूजनोत्कः
काश्यां गन्तुर्महर्षेर्नियतविधिहतौ क्रोधविच्छिन्नबुद्धेः ।
सम्मानार्थं नमाम स्म वदति च गुरो नैव रोषो विधेयो
जानीत प्राप्तमेवाशनवसनधनं तद्ददौ सर्वदेयम् ॥ १४ ॥
सर्वं क्षत्रं सराज्यं ससुतधनसुखं युष्मदीयप्रसादात्
सम्पन्नं शत्रुहीनं गजरथसदनाढ्यं यशस्विप्रगल्भम् ।
देवा मन्त्राश्च सर्वे भजनविधिवशा विप्रसन्दर्शिताध्वा
नो चेत् क्रुद्धा भवेयुर्मतिहननपरा वैदिकीयुक्तिरेषा ॥ १५ ॥
सङ्कल्पो युष्मदीयः फलति वत मया ज्ञातमित्थं सदैव
भूयो भक्तिर्मदीये मनसि निवसतां श्रद्धया युष्मदीया ।
श्रीमद्गोविन्दसिंहैरिति मनसि कृतं रामदासे पुरे त-
ज्ञातो वासो द्विजानां प्रवरसुखयुतां विद्ययालंकृतानाम् ॥१६॥

इति श्रीकृष्णकौरमिश्रकृते श्रयङ्के महाकाव्ये
तेगबाहादरगोविन्दसिंहगुणगणवर्णनं नाम
सर्गश्चतुर्दशः समाप्तः ॥ १४ ॥

———:o:———

पञ्चदशः सर्गः ।

श्रीगुरुगोविन्दाभिलाषितामृतसरसि परिडतब्राह्मणावासवर्णनं ।

अमृतसरसि वासिनो द्विजाग्र्या
हरिनारायणतो निरूपिताः ।
लवपुरत इहागताः स्थिता ये
विबुधा ज्योतिषवैद्यकाप्तशोभाः ॥ १ ॥

चम्पाकृष्णो हरिभजनको मित्रसेनादिकास्ते
माणाजस्साद्विजजनवरा वंशमध्ये तिवारी ।
श्रीमन्नारायण इति हरिः शब्द एवाऽस्तिपूर्वं
यस्याभिख्या जगति मधुरज्ञातिरेव प्रसिद्धाः ॥ २ ॥

श्रीशा भान्ति जयादिसिंहगुरवो यत्कीर्त्तनान्मादृश
आनन्दं भजते प्रभुः प्रभवतां दौहित्रपुत्रः सुखी ।
यत्सेवानिरतैः पुमर्थमखिलं लभ्यं शुभा बुद्धयः
काव्यालंकृतितर्कवेदशिरसां व्याख्याविहारेषुपाः ॥ ३ ॥

हीरानन्दो विभाति प्रथितगुणगणो विद्यया भूषिताङ्गो
गोपीकाशीव्रजेशक्षितिरघुसृजयो नाथयुक्ताः समस्ताः ।
पुत्राः पौत्रा इमे यस्य विदितमहिमा दीर्घजीवित्वयुक्ताः
सोऽयं भाष्यान्तविद्यापठनवितरणे वाक्यतिर्जीवताद्वै ॥ ४ ॥

चिरञ्जीवी भाति प्रथितमहिमो भूषणशिव-
पुरो रामौ भातो जगति विदिते शस्त्र य इमे ।
सुता यस्या भान्तीशनयनतयार्केन्दुशुचिषो
यथा विद्याशोभाकमलवसनावान् स जयतु ॥ ५ ॥

वंशीधरो जगति भातु महानुभावो
मिश्रः शजाद इति यस्य सुता सुतश्च ।
विद्वान् भवेत् सुतयुतः सुतदीर्घजीवी
वाणीः मुखे जलधिजा भवने च यस्य ॥ ६ ॥

रामो भाति सवायपूर्वक इह श्रीविद्वदग्रेसरो
ज्योतिर्विद्गणिते महामातिरसौ साहित्यहोराप्रवित् ।
काव्यालंकृतितर्कशाब्दनिपुणः श्रीलक्ष्मणेनान्वितो
भार्यापुत्रयुजा महेशकृपया लक्ष्म्या कुबेरोपमः ॥ ७ ॥

ज्योतिः शास्त्रविचारसारनिपुणो लक्ष्म्यालयो बुद्धिभाक्
भाति श्रीगणपप्रसादजनितानन्दो गणेशाभिधः ।
दौहित्रेण सदा सुखीं शिवमहेलावाप्तसूनुर्भवे-
द्विप्राशीर्गणमण्डितांकहृदयः स्वच्छो महेच्छोदयी ॥ ८ ॥

यस्य वाक्सरसि भाति शारदा
सङ्गतो जयति राययोजितः ।
तत्सुतौ शिवदयालुनाथकौ
ज्योतिषो विधिवरस्य मेलकौ ॥ ९ ॥

जस्सामिश्रो ज्योतिषाग्रेसरो यः
पुत्रैः पौत्रैः संयुतः श्रीधनाढ्यः ।
शुक्रो जीवो बोधनो दूरदृष्ट्या
लोकैः पूज्यत्वान्मतेः सूक्ष्मतायाः ॥ १० ॥

श्रीकण्ठः शिव एव पण्डितवरः सत्पुत्रपौत्रान्वितो
वैराग्यात्तु शमादिसाधनरतो लोकेषु मिथ्यादृशिः ।
भाति श्रीरमणेशब्रह्मसदृशो मुद्रां मनोनिग्रहे
युञ्जानो हरिचिन्तने सुललितां प्रत्यूहविध्वंसिनीम् ॥ ११ ॥

रामान्तो मनसादिनाथमहितो ज्वालादिरानन्दकः
पौत्रः पुत्र इति क्षितिप्रभुवरौ राजाधिमान्यौ शुभौ ।
यस्य स्वर्प्पतिजेतुरन्वयधरौ सत्पुत्रपौत्रान्वितौ
शास्त्रश्रौतविचारभूषितमती वाणी रमामण्डितौ ॥ १२ ॥
सिंहः सुलतानपूर्व्वः प्रथितगुणयशा विद्यया भूषिताङ्गो
दाने माने सतां वै व्यवहृतिनिपुणः सत्समाजे विभाति ।
राजन्यानां सुपूज्यः सुतधनमहिला शोभितो मातृभक्तो
भैषज्ये पारसीके प्रचुरमतियुतः शस्त्रशास्त्रे प्रवीणः ॥ १३ ॥
साईं दासोवभूवेन्द्रियजितिविदितस्तस्य सूनुर्शिवादि-
र्दत्तान्तो राययुक्तः क्षितिविदितगुणस्तस्य सूनुर्द्वयं च ।
विद्याचातुर्यशाली लवपुरवसतिः सन्महादेवनामा
शोभारामो द्वितीयो ग्रहगणितविधौ सूर्यसिद्धान्तवेत्ता ॥१४॥
एकः पुत्रोऽस्ति कृष्णः कवरपदयुतः श्रीमहादेवनाम्नः
पुत्रैः पौत्रैः प्रपौत्रैः प्रवरगुणगणैः संयुतो भाति लोके ।
कृष्णो विष्णुः सहायाव सति पदयुतश्चाश्विनाभावुभौ स्तः
शोभारामस्य सूनू जगति गुणगणौ सर्वविद्याप्रवीणौ ॥ १५ ॥
श्रीदेव्या हृत्स्थया वै प्रहितमतिमना कृष्णकौरो द्विजोऽहं
व्याख्याचातुर्य्यशाली ह्यमृतसरसिगं काव्यमेतत्करोमि ।
यस्मिन्नीशावतारा दश कलिविदिता वर्णिताः स्वीयबुद्ध्या
श्रीगोविन्दस्य सिंहस्य गुणगणयशो गातुकामः प्रवृत्तः॥१६॥

इति श्रीमिश्रकृष्णकौरविरचिते श्रयङ्के महाकाव्ये
श्रीगुरुगोविन्दाभिलषितामृतसरसि पण्डित-
ब्राह्मणवासवर्णनं नाम पञ्चदशः
सर्गः समाप्तः ॥ १५ ॥

———:o:———

शोडशः सर्गः ।

श्रीबाबानानकवर्णनपुरःसरं मङ्गलप्रार्थनम् ।

श्रीबाबानानकस्य प्रथमवयसतो मोक्षवार्त्तारतस्य
श्रीमद्गोविन्दसिंहस्य वचनविदिता मोक्षवार्त्ता प्रवृत्ता ।
वासिष्ठोक्तप्रवन्धैरमृतसरसि ये निर्मलाः साधुवादा-
स्तेषामिष्टा प्रवृत्तिस्तदनु जगति वै भाषया सुप्रणीता ॥ १ ॥

लवपुरवासी विद्वान् महान् कृपाराम इति विदितः
प्रतिदिनवासिष्ठकथागृहमध्ये वाच्यते तैस्तु ॥ २ ॥

तच्छ्रोतॄणां प्रशस्तो मुजजनिविदितस्तेषु पन्ना प्रतिष्ठो
नाम्ना दीवानचन्दः प्रथितसदवनिस्तेन वासिष्ठभाषा ।
भूमौ संलिख्य वद्धा प्रतिदिनमवला शूद्रसाधुप्रतीता
ब्रह्मा द्वैतैकनिष्ठा वदनपरवशाः सर्व एव प्रवृत्ताः ॥ ३ ॥

तस्माद्ब्रह्मविचार एव सफलो योऽशीतिकृच्छ्रप्रदः
श्रद्धापूर्वकशान्तिदान्तिनिरतैर्यच्छ्रोत्रिभिः प्राप्यते ।
भक्त्या चित्तवशेन हूत इव य स्फूर्त्तो भवेन्मानसे
तद्ब्रह्माहमजन्निरञ्जनवपुः शुद्धं पवित्रं परम् ॥ ४ ॥

भक्तोद्धारणदक्षमार्त्तिहरणं जिज्ञासिनां ज्ञानद-
मर्थिभ्योऽर्थदमात्मरूपमनघं यत् ज्ञानिनां नित्यदा ।
श्रीकृष्णादिकविग्रहं धरति यद्गोविप्रभूम्यर्थितं
सर्वेषामभिवांच्छितं स्वहृदये ब्रह्माद्वयं नौम्यहम् ॥ ५ ॥

मायातीतं परं यद्बहुभवनतयानेकरूपो विभाति
पूर्वं ब्रह्मा च विष्णुः शिव इति जगदुत्पत्तिरक्षादिकारी ।
जाग्रत्स्वप्नं सुषुप्तिः प्रकटितविभवः सर्वसाक्षीः निराशीः
सच्चितसौख्यस्वरूपो बृहदुपनिषदां सारभूतो विभाति ॥ ६ ॥

तस्यैव लीलया सोऽयं वैत्तप्रकटितविभवः स्वेच्छया राममूर्त्ति-
र्भूत्वा वैराग्ययुक्तः शमदमनिरतः श्रीगुरुं पृच्छति स्म ।
द्वात्रिंशच्छ्लोकसंघं प्रकरणगुरुकं श्रीवसिष्ठोऽब्रवीच्च
श्रीमद्गङ्गाधरेन्द्रैरतिविवृतममुं सर्वलोकाः पिबन्ति ॥ ७ ॥
सर्वोद्धारैकदक्षः कलियुगसमये नानको ग्रंथकारी
यच्छ्रुत्वा धर्मपूर्वं लभति फलगणं किं पुनश्चाभ्यसन्वै ।
बुद्ध्वात्वेतद्विचार्याहमपि लघुमतिस्तस्य खक्ष्मावतारान्
षट्क्षित्यध्यायरूपाद्विवरणमिषतो बुद्धिशुद्धिं करोमि ॥ ८ ॥
श्रीमद्विद्याप्रशस्ता सकलजनहिता षोडशी हेतुभूता
ब्रह्मादिस्थावरान्तप्रतततनुगणे प्राणशक्तिर्विभाति ।
सर्गैः श्लोकैः षौडशैः पदकलनयुतैः सर्गसर्गे च तद्वत्
तेनेयं काव्यरूपा जगति जनहिता भाति देवी भवानी ॥ ९ ॥
संवित्स्वानन्दरूपा दुरितभयहरी बुद्धिसम्पद्विधात्री
ब्रह्माद्यैर्वन्द्यमाना गणपगुहरता विघ्नराशीन् विहन्त्री ।
अंतर्बाह्ये विविक्ता भजनरतजनान् मोचयित्री भुजगत्तः
सेयं माता त्रिलोक्या जपनविधिनता भक्तमांगल्यकर्त्री ॥१०॥
कूटत्रयी षोडशवर्णरूपा नानामनूनां जननी प्रकाशिका ।
श्यामादिबालादितनूधराया सा देवता मङ्गलदा प्रभूयात् ॥११॥
ब्रह्माद्या यस्य तेजः सहनविधिपरा नैव शेकुः प्रसोढुं
मूषारूढं बलाढ्यं मितरहितपरानन्तशक्तिं भवान्याः ।
शम्भोश्चानन्दपात्रं जनहितकरणं नाम संस्मृत्युपायात्
विघ्नानां राशिनाशे परमुभयतले धर्मकामान्ददानम् ॥ १२ ॥
विघ्नान्हन्तैकदन्तो विकटइभमुखो धूम्रकेतुर्गणेशो
भाले चन्द्रश्च लम्बोदर उत विकटः सुन्दरास्यो विनेता ।

नामान्योतानि पञ्चिश्रुतिरिति कथयन्द्वादशेत्थं प्रयाणे
विद्यारम्भे विवाहे सकलशुभविधौ मङ्गलं प्राप्नुवीत ॥ १३ ॥
आदौ श्रीनानकाख्यो रचितदशवपुर्लोकमुद्धर्तुकामः
पश्चाच्छ्रीखालसोऽयं जनजनहृदये सम्प्रवृत्तो हठेन ।
भूमौ स्वीयान् सुभक्तान् धनभवनमहाराज्ययुक्तान् प्रकुर्वन्
वैशेष्यात् सौधयुक्ते सरसि विलसति ध्वंसयन् विघ्नपूगान् ॥१४॥
आप्रातश्चानिशीथं भजनपठनकं रागमार्गे वितन्वँ-
स्तुम्बीवीणामृदङ्गध्वनिविलयततं बुद्धिमत्सज्जनेषु ।
श्रोतृश्रोत्रप्रवाहेऽमृतरसवितति चारयन् भाति लोके
सोऽयं कल्याणकारी जनहितकरणं साधु भूयात् पृथिव्याम् ॥१५॥
शन्नो मित्रोर्यमा शं भवतु च वरुणः शं न इन्द्रो गुरुः शं
विष्णुः शं नस्त्रिपाद्भिस्त्रिभुवनमुरुधा क्रान्तवान् सं विधाता ।
नीचैरूर्ध्वं च वामे शमु भवतु बहिर्दक्षिणेऽन्तःशरीरे
देवी बाला भवानी शमवहितगतिः श्रीकरा साधकानाम् ॥१६॥

इति श्रीमिश्रकृष्णकौरविरचिते श्रथङ्के महाकाव्ये
श्रीबावानानकवर्णनपुरःसरं मङ्गलप्रार्थनं
नाम षोडशः सर्गः समाप्तः ॥ १६ ॥

॥ शुभमस्तु ॥

——:o:——

अष्टेष्वष्टैकवर्षे भृगुशिवसहिते ज्येष्ठशुक्ले निशायां
ग्रन्थः श्रीयुक्त एष प्रथितगुणगणो लिख्यते पूरयित्वा ।
कौरेण ब्राह्मणेन त्रिपुरजननिपादाग्र एवोपनीतः
पूजावल्यर्थमाला त्वभिमतफलदो मङ्गलश्रीविधाता ॥ १ ॥

——:o:——

हिन्दी प्रेस रेलवे रोड लाहौर में छपी ।

नाम सूची

नाम	पृष्ठ	श्लोक
अकालसिंह	२	६
अङ्गद	१	१
	१७	७
	२८	३
	,,	४
	२९	११
	३२	६
अटल्लराय	१९	३
अणीराय	१६	२
अमरदास	१	२
	१७	८
	२८	५
	३२	८
अमरसिंह	२	७
अर्जुन	१	१
	१८	३५,३६
	३३	१२
असवीज	२३	६
अर्धमृगाधिपपुर		
इरावती	४	३
कर्मपुर	४	३
कल्पमहीरुह	१	३
कबीर	३३	५२
कालू	३६	२
काशीनाथ	४२	५

कृपाराम	४५	२
क्षितिनाथ	४२	४
खुशालसिंह	२	६
	२०	१२
गङ्गाधर	४६	७
गणेश	४३	८
गुज्जरपुर	४	२
गुरुदित्त	१९	१
गुरुवषशसिह	२	६
गुलाबसिंह	२	६
गोपीनाथ	४२	४
गोविन्दसिंह	१	१
	२	५
	२०	८
	२३	११
	४०	८
	४१	१६
	४५	१
गाँदवाल	१७	९
चढतापुर	४	३
चढतासिंह	२	६
	२०	११,१२
चम्पाकृष्ण	४२	२
जयन्त	१६	४
जयसिंह	२	६
	२०	१२
	४२	३
जयसिंहपुर	४	३

जस्सा	४२	२
जस्सामिश्र	४३	१०
जस्सासिंह	२	६
	२०	१२
जीतोजी	२०	७
जुरावरसिंह	२	८
ज्वालानन्द	४४	१,२
झण्डापुर	४	२
झण्डासिंह	२	६
	२१	१४
झुझार	२०	८
टुण्ड	५	६
तरणतारण	४	२
तारासिंह	२	६
	२०	१२
तारासिंहवसतिः	१	४
तिलवण्डी	१६	२
तेगबहादर	१	२
	१९	२,३
	३७	११
	३९	२
त्रिहुण	१७	७
दासू	४५	३
नानक	१	२
	२	५
	१६	२
	२८	१,५
	३१	५
	३२	७
	४५	२
	७४	१४

निशुम्भ	२३	९
तुरङ्गशाह	३९	४
प्रियतम (सर)	५	६
प्रेमसिंह	२	६
फतेसिंह	२	८
बुड्ढा	२६	७
भाई बाल	३२	७
भागपुर	४	३
भानी	१७	१०
भोज	१६	१
मधु	२३	६
मनसाराम	४४	१२
मर्दाना	३०	१३
मप्पण	३६	१
महल	१७	६
महल्ल	१६	४
महादेव	४४	१४
महाभट्ट जी	२२	१
महिप	२३	५
माणा	४२	२
मित्रसेन	४२	२
मोहन	१७	१०
मोहरी	१७	१०
रघुनाथ	४२	४
रामगढ	४	२
रामदास	१	२
	२	५
	३	१०,१६
	२६	१०
	३२	११
	४१	१६

रामदासनगर	४	२
रामराय	१६	२
रामसर	५	६
लक्ष्मणसर	५	६
लक्ष्मीदास	१६	५
लखाभाई	५	६
लवपुरी	४	१
लवाणा	१६	१
लहणा	३२	६
लहूयेशपुर	४	२
लोहपुर	४	२
वंशीधर	४३	६
वघेलासिंह	२	६
वस्तीराम	५	७
वाघेशपुर	४	२
वाघेश्वर	२	६
वासरग्राम	१७	६
विपाशा	४	१
विष्णुसहाय	४४	१५
व्रजेशनाथ	४२	४
शक	१६	४
शजादमिश्र	४३	६
शिवदत्तराय	४४	१४
शिवदयालु	४३	६
शिवनाथ	३४	६
शिवराम	४२	५
शीतलामन्दिर	५	५
शुभदेविका	४	१
शोभाराम	४४	१४,१५
शोभेशपुर	४	२

श्रीकण्ठ	४३	११
श्रीचन्द्र	१६	५
	३२	११
सङ्गतराय	४३	६
सवायराम	४३	७
साईंदास	४४	१४
सालसर	५	६
सुजानसिंहवसतिः	१	४
सुथरा	५	४
सुन्दरी	२०	७
सुभागसिंह	२	६
सुलतानसिंह	४४	१३
सूत	३	१३
सूर्य्यमल्ल	१६	१
सृजिनाथ	४२	४
हकीकसिंह	२	६
हकीकतपुर	४	३
हरनारायण	४२	१
हरिकृष्ण	१	१
	१६	२
	३५	१३,१४
	३८	१४
हरिगोविन्द	१	१
	१८	१५
	१६	१,४
	३३	१
हरिजसासिंह	२०	११
हरिनारायण	४२	२
हरिभजन	४२	२

हरिराय	१	१
	१५	१३
	१६	२
	३४	५
हरिसिंह	२०	१२
हरीहरिपुर	४	२
हीरानन्द	४२	४

ज्ञानमंदिरम्
जंगमवाड़ी मठ काशी

Published by
The D. A.-V. College
Research Department,
LAHORE.

First Impression, 500 Copies.
Price Re. 1/- per copy.

Printed at the
Hindi Press LAHORE;
And the title by,
Shri Krishna Dikshita
Bombay Machine Press,
LAHORE.

Our Publications and Their Prices

१.	अथर्ववेदीय-पञ्चपटलिका	१॥)
२.	ऋग्वेद पर व्याख्यान	१।)
३.	जैमिनीयोपनिषद्ब्राह्मणम्	२॥)
४.	दन्त्योष्ठविधिः	॥)
५.	मण्डूकी शिक्षा	१)
६.	अथर्व-बृहत्सर्वानुक्रमणी	४)
७.	वाल्मीकि-बालकाण्डम्	५)
८.	„ -अयोध्याकाण्डम्	७॥)
९.	„ -आरण्यकाण्डम्	७॥)
१०.	वैदिक-कोषः	१२)
११.	काठक-गृह्यसूत्रम्	७)
१२.	वैदिक वाङ्मय का इतिहास (दो भाग) ...	१०)
१३.	चारायणीयमन्त्रार्षाध्यायः	१)
१४.	ऋग्वेद-भाष्यम्—उद्गीथाचार्यकृतम् ...	३)
१५.	विशाल-भारत	३)
१६.	संस्कृत साहित्य का इतिहास	३)

Apply for your copies to:—

The Manager, Book Depot,

D. A.-V. College Research Dept, LAHORE. (India)